
Avaluació de la implementació del Pla Educatiu del Barri de Sant Cosme (PEESC)

Encàrrec de l'Ajuntament del Prat de Llobregat

Informe final

Octubrel de 2019

Equip de treball: Julian de la Cruz, Marçal Farré i Jordi Sanz

Entitat promotora:

Institucions membres d'Ivàlua

Índex.....	
1. Introducció.....	1
2. El PEESC: una avaluació del disseny i de la implementació	2
3. Breu descripció del Pla Educatiu de Sant Cosme	4
3.1 Context motivador	4
3.2 Relació històrica Sant Cosme-centres educatius	5
3.3 Objectius de la política	7
3.4 Activitats i recursos	8
4. Resultats	11
4.1 Les dues fases del PEESC	11
4.2 Balanç general dels assoliment d'objectius	12
4.3 Aspectes d'èxit	14
4.4 Aspectes no resolts	17
4.4.1 Necessitat de nous recursos	17
4.4.2 Visió de treball en xarxa	18
4.4.3 Relacions amb la comunitat gitana	23
5. Propostes de futur	29
5.1.1 Nous recursos	29
5.1.2 Nova visió de treball en xarxa.....	32
5.1.3 Noves relacions amb la comunitat gitana.....	34
5.1.4 Altres propostes	35
6. Conclusions i recomanacions.....	38
6.1 Aspectes positius	38
6.1.1 Aspectes generals	38

6.1.2	Escola Jaume Balmes.....	39
6.1.3	Institut Escola El Prat	39
6.2	Aspectes amb marge de millora i recomanacions adients	39
6.2.1	Nous recursos.....	39
6.2.2	Visió de treball en xarxa	41
6.2.3	Relació amb la comunitat gitana.....	44
	Què és la Investigació-Participació-Acció?	50
	Proposta d'Investigació-Participació-Acció	51

1. Introducció

El Plans Educatius d'Entorn són una política pública orientada a l'assoliment de l'èxit educatiu mitjançant una perspectiva que excedeix la intervenció limitada a les infraestructures educatives, és a dir, que integri dins de la intervenció educativa altres agents administratius i comunitaris, entenent aquests últims com organitzacions ciutadanes. En aquesta línia s'emmarca el Pla Educatiu d'Entorn de Sant Cosme (en endavant, PEESC) iniciat el 2006. Encara més, aquest representava una prova pilot d'aquesta política educativa que més endavant serviria per exportar l'experiència acumulada cap a altres contextos. A més a més, aquest es desenvolupa dins d'un entorn d'alta complexitat a causa de les circumstàncies socioeducatives dels centres escolars de Sant Cosme. És en aquest sentit que el PEESC esdevé una política educativa de gran rellevància.

13 anys després de l'inici de la seva implementació, els responsables i els principals agents involucrats en el PEESC constaten assoliments importants, com seria el cas de la reducció de l'absentisme, així com reptes que continuen vigents i nous reptes emergents. De fet, les dades¹ sobre resultats educatius evocuen a una millora important des dels inicis del PEESC. Sobretot pel que fa a les proves de competències bàsiques, l'evolució ha estat positiva donada la complexitat social del barri, especialment en el cas de l'Escola Jaume Balmes (consultar Annex 1).

És en aquest context que s'ha decidit dur a terme una avaluació del disseny i de la implementació del pla, per dilucidar en quin moment es troba i redreçar-la en la mesura que convingui.

A continuació es procedeix a presentar els principals balanços de l'avaluació del disseny i de la implementació del PEESC com també a assenyalar possibles propostes o recomanacions amb la intenció de orientar la reformulació del PEESC.

¹ Les dades estadístiques sobre resultats educatius han estat proporcionades pels mateixos gestors del PEESC.

2. El PEESC: una avaluació del disseny i de la implementació

El desplegament inicial del PEESC es va iniciar l'any 2006, plantejant-se com una resposta a una situació educativa concreta. 13 anys després, es tracta de fer balanç i obtenir coneixement sobre aspectes clau del seu disseny i implementació.

Així, el present informe tracta d'analitzar i valorar la claredat i coherència del **disseny** del pla, tenint en compte les relacions entre la problemàtica social a la que respon, els objectius que vol assolir, les activitats que planteja, el model de governança i els recursos amb els que compta. Al mateix temps, es tracta de conèixer en quina mesura el desenvolupament pràctic, la seva **implementació**, ha estat coherent amb les previsions del disseny original. En aquest sentit, el present exercici posa el focus en qüestions com els mecanismes de coordinació i governança, l'adequació dels recursos i els perfils professionals i les percepcions i interès per part d'agents clau del territori.

La metodologia escollida per articular l'avaluació es basa en les tècniques qualitatives. Així, es van programar un seguit d'exercicis qualitius per a la recollida d'informació. Els detalls d'aquests exercicis es recullen en la taula 1; bàsicament han consistit en:

- **Entrevistes semi-estructurades:** Per tal de copsar la pluralitat de veus implicades en el pla, s'han recollit les percepcions d'una mostra d'informants il·lustrativa dels perfils que hi estan involucrats: la direcció dels centres educatius, un/a ex-director/a del PEESC, un/a ex-promotor/a escolar del PEESC, un/a responsable tècnic municipal, un/a responsable polític municipal i un/a responsable del Departament d'ensenyament de la Generalitat.
- **Grup de discussió:** Aquests van consistir en dues sessions estructurades de debat. En una d'elles hi van participar diferents perfils professionals dels centres educatius, i en l'altra representants del teixit social del barri.

Taula 1: Informants i tècniques de recollida de dades

Informants	Entrevistes	Grups de discussió
Director/a d'un centre educatiu		
Ex-director/a del PEESC		
Ex-promotor/a escolar del PEESC		
Responsable tècnic municipal		
Responsable de la Generalitat		
Responsable polític municipal		
Representants del teixit social del barri		
Professionals dels centres educatius		
Total	6	2

Finalment, cal recordar que la informació i l'anàlisi d'aquest informe prové principalment d'informants clau que coneixen abastament el barri de Sant Cosme i han estat vinculats amb el PEESC. Això vol dir que es basa en les seves percepcions i experiències individuals, per tal d'extreure'n en darrer lloc pautes d'acció i propostes de millora tenint en compte la perspectiva de tots els actors implicats.

Els mètodes qualitatius ens ajuden a explorar imaginariis socials a partir de les persones que s'han entrevistat. Tanmateix, cal tenir certa cautela a l'hora de generalitzar els resultats obtinguts, doncs la inclusió d'uns o altres informants pot influir en els resultats de l'estudi. És per això que s'ha tractat de seleccionar una mostra prou diversa i representativa d'informants, incorporant els diferents actors que s'espera que intervinguin en el PEESC, a la vegada que s'opta per en contrastar i verificar els resultats a partir de l'anàlisi crític de fins a quin punt l'adopció d'una o altre font d'informació influeix en els resultats finals.

3. Breu descripció del Pla Educatiu de Sant Cosme

Tota política pública té una raó de ser, és a dir, parteix de la identificació d'un problema o situació social insatisfactòria que motiva la seva existència, i al mateix temps compta amb un conjunt d'hipòtesis, més o menys explícites, que expliquen com s'espera solucionar o mitigar aquesta problemàtica.

El PEESC neix com una proposta que busca la transformació del model educatiu del barri en favor d'un model innovador i d'èxit. La principal estratègia amb la que compta és l'obertura dels centres a les entitats veïnals i famílies, així com l'impuls d'un model d'intervenció transversal, que impliqui, entre d'altres, els serveis socials i de salut. Tot això amb els propòsits prioritaris de reduir l'absentisme, consolidar els processos d'escolarització i cercar l'èxit educatiu.

A continuació es resumeix quina era la situació que va motivar la creació del PEESC, els objectius amb els quals aquest va néixer i les activitats i recursos amb els que comptava.

3.1 Context motivador

Durant la última dècada del segle passat i els primers anys del present, el servei educatiu del barri de Sant Cosme del Prat del Llobregat va patir un deteriorament gradual. Els 3 centres educatius, dues escoles i un institut, Escola Jaume Balmes, Escola Sant Cosme i Sant Damià i Institut Doctor Trueta respectivament, mantenien uns nivells baixos d'escolarització i èxit educatiu i uns nivells alts d'absentisme. A aquestes circumstàncies s'hi afegia la concentració d'un alumnat socialment vulnerable i majoritàriament integrat per la comunitat gitana. Aquesta concentració esdevenia a causa de la fugida de l'alumnat menys vulnerable del barri cap a escoles de fora del barri. Això, a la pràctica, constituïa la consolidació d'uns centres escolars d'alta complexitat amb unes dificultats rellevants a l'hora de portar a terme una pràctica docent apropiada. En el funcionament intern dels centres aquesta complexitat ambiental es traduïa en la manca de motivació necessària per part dels professionals, que a la vegada produïa inestabilitat en les plantilles i dificultava l'existència d'un projecte educatiu coherent a llarg termini. Com evoquen els entrevistats:

"L'altre tema de dificultat era el tema de la renúncia i l'abandonament dels professionals, que veien que lluitar amb aquesta realitat era d'extrema dificultat, i per tant això no formava part de la seves expectatives professionals i per tant es produïa una deserció contínua important".

La situació assoleix unes dinàmiques tan negatives que es planteja el tancament d'un dels centres a causa de la seva degradació i baixa adhesió veïnal. A pesar d'això, i gràcies a un moment polític autonòmic idoni i a la pressió i a les demandes provinents dels professionals dels centres i de diferents institucions com l'Ajuntament o els sindicats, es decideix canalitzar els esforços cap a la recuperació de les escoles del barri a través del PEESC, el Pla Educatiu d'Entorn de Sant Cosme.

"A l'inici el PEE va començar per una necessitat demandada per les direccions dels centres educatius del barri de Sant Cosme. Donat per una sèrie de fets de tot tipus. Bueno, la conflictivitat de tots els centres, la baixa escolarització dels alumnes del barri, la baixa motivació i la fugida de professorat que estava als centres... Tot això genera que tan a nivell sindical tant com a nivell dels claustres es dona una situació límit i molt problemàtica".

A tot això, la intenció de reorientar els centres educatius transcorria paral·lelament a la finalització de tot un procés de remodelació urbanística que havia assolit la reconstrucció exitosa i l'edificació d'infraestructures bàsiques al barri. En aquest sentit, tal i com ho reconstrueixen alguns dels entrevistats, l'àmbit educatiu del barri era un sector deteriorat i abandonat políticament i després de l'exitosa remodelació era el moment assenyalat per recuperar-lo i convertir-lo també en un projecte exitós.

"Va coincidir el tema de finalitzar el procés de remodelació, el tema de la implementació de la Llei de Barris, i faltava la part, per dir-ho d'alguna manera, la part estructural en vers l'educació del barri".

3.2 Relació històrica Sant Cosme-centres educatius

La convivència dels centres educatius del barri amb la comunitat veïnal no ha esdevingut mai satisfactòria. Fins i tot avui en dia, malgrat avenços importants, alguns dels informants assenyalen que els centres educatius encara no generen la confiança suficient. La concentració de la població més desafavorida del barri en les escoles ha generat la consegüent fugida de la població amb unes expectatives més elevades, és a dir, la fidelització de les famílies cap a altres centres exteriors al barri. Així doncs, en un barri socioeconòmicament complex hi trobem que les famílies més apoderades escolaritzen els seus fills fora del barri, condensant les famílies més vulnerables i ocasionant situacions d'alta complexitat social. La situació provoca la sobrerrepresentació d'una part de la comunitat, la més vulnerable, als centres del barri, com també la realimentació de la dinàmica d'estigmatització i fugida. Actualment això és especialment cert

en el cas de l'Institut Escola El Prat, centre que condicionat per la seva proximitat amb als habitatges denominats "la setena i sisena fase", acull la població gitana més marginal i més vulnerable del barri.

"Havien sortit segones i terceres generacions de veïns del barri que fruit una miqueta dels conflictes o de la situació social, econòmica i cultural tenien una certa desafecció cap a l'entorn educatiu".

La desafecció de la comunitat vers els centres educatius és una rèmora històrica. La conformació originària del barri, principalment de famílies treballadores immigrants, produeix una comunitat complexa i amb una conflictivitat inherent explícita, creant una imatge col·lectiva negativa. D'aquesta manera, la història ha perseguit Sant Cosme construint el mite de barri problemàtic internament i exteriorment. A causa d'això, la creença conflictiva veïnal es trasllada i s'identifica amb les escoles i es fonamenta en la conflictivitat històrica del barri i en la materialització d'aquesta a través de la concentració dels sectors més vulnerables i conflictius en els centres escolars. Així es consolida la creença dels centres educatius com a lloc conflictiu i problemàtic i com a bossa de pobresa i complexitat. A més, això provoca una dinàmica recíproca d'exclusió i de marginació que desemboca en les demandes de necessitat de canvi dels professionals dels centres a principis de la dècada dels 2000, com també com a part necessària de la remodelació del barri.

A més a més, la comunitat veïnal en una situació socioeconòmica estable històricament han escolaritzat els fills fora del barri i no s'han identificat amb les escoles del barri:

"Jo crec que el hàndicap del PEESC també és el mateix, que encara ens costa que en el barri, vegin com a pròpies les escoles, que participi de la vida de les escoles, que la gent matriculi a les escoles... Encara jo crec que tenim unes escoles un pèl estigmatitzades. I el conjunt del barri no acaba defensant com a seves".

Aquest seria el pal de paller de la desconexió de les escoles amb el barri atès que les mateixes famílies que porten els fills fora del barri són les mateixes que tenen una participació més activa de les entitats veïnals. A més, aquesta distància també produeix l'allunyament i el desconeixement del que succeeix a les escoles i tendeixen a la consolidació de les creences preestablertes sobre centres conflictius.

3.3 Objectius de la política

Davant la necessitat imperant d'invertir la situació educativa de Sant Cosme, el Departament d'Ensenyament i l'Ajuntament articulen un pla de xoc educatiu, el PEESC, dirigit a transformar el servei educatiu del barri cap a un model innovador i d'èxit educatiu.

L'horitzó cercat pel PEESC és la revitalització de les escoles de barri i l'obertura del projecte educatiu cap al barri. Per assolir-ho es planteja un pla de xoc per invertir la situació i reflotar els centres escolars. Com assenyalen els entrevistats:

"Per difícil que sigui l'entorn, per difícil que sigui la composició social i cultural; crec que l'educació és indiscutible i innegociable i per lo tant hem de fer lo possible perquè aquest dret a l'educació sigui un èxit educatiu".

Els objectius concrets de la intervenció educativa mitjançant el PEESC queden recollits en el conveni de col·laboració signat pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat i l'Ajuntament del Prat. Tot i que el conveni no fa distinció entre tipologies d'objectius, aquests es poden dividir entre els objectius estratègics, aquells que fan referència a un canvi que la política vol generar sobre la problemàtica que la motiva, i els operatius, aquells que fan referència als canvis més immediats i considerats com a condicions necessàries pel posterior assoliment dels objectius estratègics. Seguint aquesta distinció, s'identifiquen els següents objectius:

Estratègics:

- a. **Cerca de l'èxit educatiu:** consecució d'un servei educatiu que ofereixi les oportunitats adients als alumnes del barri.
- b. **Reducció de l'absentisme escolar:** assolir l'assistència escolar continuada dels alumnes.
- c. **Processos d'escolarització normalitzats:** consolidar la relació de les famílies amb la institució educativa i que la percebin com quelcom rellevant.
- d. **Creació d'adhesió familiar:** canviar la creença negativa sobre els centres educatius i generar confiança en les famílies del barri.

Operatius:

- e. **Obrir els centres educatius a les entitats veïnals:** augmentar la participació de la comunitat cap a les escoles i viceversa per millorar la cohesió social del barri.
- f. **Implicar els serveis socials i de salut entre d'altres:** intervenció integral des de diferents serveis públics com el sanitari o el social.

3.4 Activitats i recursos

Les activitats i recursos s'articulen, d'una banda, a través d'un conveni entre l'Ajuntament del Prat i la Generalitat de Catalunya, i de l'altra, a través d'un esquema de governança que configura els espais de planificació, seguiment i avaluació del PEESC. A continuació es descriuen aquests dos elements.

Conveni entre l'Ajuntament del Prat i la Generalitat

El PEESC s'articula a partir d'un conveni entre el Departament d'Ensenyament i la Generalitat de Catalunya. En aquest s'hi poden trobar distribuïdes les responsabilitats de cada administració respecte el PEESC especialment pel que fa als recursos professionals.

L'aplicació del PEESC va tenir primordialment la participació de dues administracions, el Departament d'Ensenyament i l'Ajuntament del Prat, aquest últim canalitzat a través del PASC (Pla d'Actuació de Sant Cosme). Cal destacar la injecció negociada de recursos econòmics i l'establiment de tot un seguit de professionals i una estructura organitzativa a través d'un conveni. Seguidament podem veure els professionals implicats per part de cada administració:

Taula 2: Recursos aportats per les diferents administracions

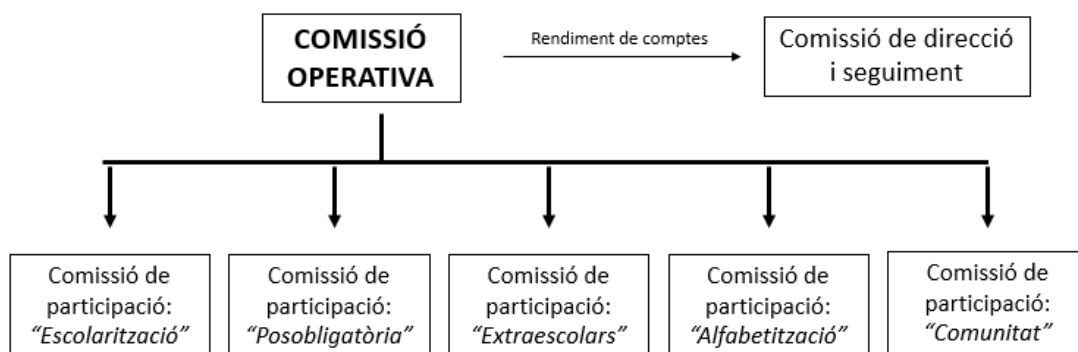
Ajuntament	Generalitat
Educadors socials	Director de projecte
Activitats extraescolars	Equip assessor estable al barri
Servei d'atenció a la petita infància	Promotor escolar
	Insertor laboral
	Tècnic d'integració social

Per altra banda, hi ha altres organitzacions que han participat en diferents etapes del PEESC. Per exemple, en l'àmbit sanitari trobem el CAP Disset de Setembre o el CSMIJ, Centre de Salut Mental Infantil i Juvenil. També cal destacar els serveis socials municipals, la Policia Local, els Mossos d'Esquadra, la Fundació Pere Closa, l'OME i l'Oficina de Matriculació Escolar, entre d'altres.

Forma organitzativa

El PEESC compta amb una estructura dirigida per una Comissió Operativa, encapçalada a la vegada per un director, màxima autoritat del PEESC, i supeditada per la Comissió de direcció i seguiment. A més, subordinades de la Comissió Operativa hi trobem les comissions de participació, emmarcades en diverses temàtiques, encomanades a plantejar accions educatives concretes.

L'estructura organitzativa de coordinació, decisió i participació del PEESC s'articula de la forma següent:

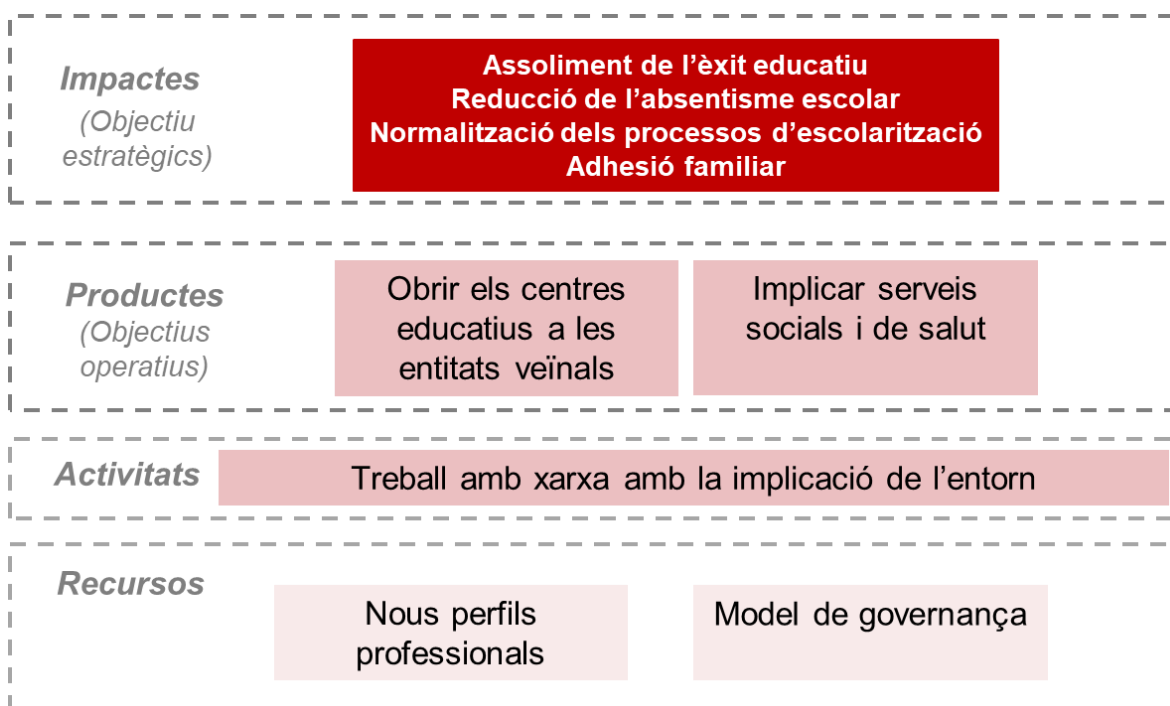
Font: Elaboració pròpia

- La **Comissió de direcció i seguiment** es reuneix un cop a l'any, i és l'espai on es reuneixen els representants de les dues administracions principals, és a dir, la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament del Prat. Es tracta d'una comissió rellevant per ser l'espai en el que es reten comptes davant d'aquestes dues institucions, a la vegada que és on aquestes fan seguiment i es assumeixen responsabilitats i compromisos al voltant del PEESC.
- La **Comissió Operativa** és l'espai de presa de decisions del pla i està liderada pel director del PEESC, en la primera fase, i posteriorment per la

inspecció. Cal ressaltar que la figura del director és l'única figura amb la capacitat de prendre decisions. En la Comissió Operativa també hi podem trobar les direccions dels centres, regidors i representants de serveis socials i l'EAP, entre d'altres.

- Les diferents **comissions de participació** (escolarització, postobligatòria, extraescolars, alfabetització i comunitat) tenen com a funció la iniciativa en la planificació de projectes i activitats per assolir els objectius del PEESC. No obstant això, aquests espais tenen una funció limitada a la representació i a la proposta, i no prenen decisions ja que les iniciatives necessiten el vistiplau de la Comissió operativa.

Tenint en compte els elements exposats, a continuació s'exposa l'esquema de la teoria del canvi del PES.

L'avaluació que es presenta en aquest informe posa especial èmfasi en les qüestions nuclears de la teoria del canvi exposada: l'assoliment dels objectius del PEESC, el treball en xarxa i la implicació de l'entorn, el model de governança i l'adequació dels recursos específics del PEESC.

4. Resultats

L'aplicació del PEESC ha obtingut èxits notables segons els informants, com les millores en les proves de competència, la reducció de l'absentisme o la consolidació d'un projecte educatiu d'èxit a l'Escola Jaume Balmes. Tanmateix, com veurem més endavant, els èxits han esdevingut parcials a causa de l'estancament i les dificultats en altres aspectes. En efecte, d'acord amb les percepcions dels participants en la present avaluació, no són poques les dificultats a les que el PEESC ha hagut de fer front: les dificultats de coordinació entre els diferents agents i organitzacions; l'absència d'una visió comuna coherent a llarg termini i la preeminència de l'interès organitzatiu; la relació amb la comunitat gitana, cabdal per entendre les dinàmiques veïnals; la desafecció veïnal i la desconfiança que els veïns denoten cap a les potencialitats dels centres educatius; i per acabar, l'impacte del sistema urbà en el barri i la seva estigmatització.

En els propers apartats es distingeixen les diferents fases que ha atravesat el PEESC, s'exposen els principals resultats en relació als seus objectius, es fa una valoració sobre el model de governança i el seu funcionament, i finalment es recullen les percepcions dels informants al voltant de la segregació educativa.

4.1 Les dues fases del PEESC

Un aspecte que s'ha manifestat contundentment per part de les persones entrevistades que coneixen el PEESC des de fa anys és un canvi substancial en el seu desenvolupament en el 2011. D'aquesta manera, el PEESC es caracteritza per haver tingut dues etapes ben diferenciades. La primera fase hauria tingut lloc entre els anys 2006 i 2011, i es caracteritzaria per ser l'etapa expansiva i d'innovació del projecte educatiu. Aquesta fase destaca per l'èxit rellevant de la figura del director, per la quantitat de recursos amb els que comptava el pla, per l'experimentació a nivell metodològic, per la inclusió de nous perfils professionals, pel canvi en el procés de selecció de les plantilles i per una obertura parcial i no finalitzada de les escoles del barri i a la comunitat.

D'altra banda, la segona fase s'iniciaria en el 2011 fruit del canvi de prioritat del PEESC per part del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, i la conseqüent reducció del pressupost assignat. El canvi més destacable en aquesta fase fou la substitució del director del PEESC, figura que ocupava una persona a temps complet, per l'inspector, figura amb altres responsabilitats. En

aquest sentit, els informants apunten que aquesta substitució hauria provocat l'abandonament progressiu dels projectes plantejats en la primera fase, o com subratlla un entrevistat

"que a més a més de la feina que tenen com a inspecció, doncs els hi toca dirigir el PEE; amb totes les dificultats que això suposa per les pròpies funcions de la direcció, com a hores de dedicació" o un altre "més que desacceleració, veus que des de dalt canvien les prioritats o almenys no es donen les mateixes".

En aquest sentit, el PEESC roman com una estructura de suport cap els centres educatius però deixa de comptar amb el lideratge i visibilitat dels que havia gaudit. No obstant això, les escoles, i sobretot l'Escola Jaume Balmes, han assolit èxits rellevants com la reducció de l'absentisme i l'augment de la matriculació i l'estabilitat en les plantilles i la configuració de projectes educatius atractius.

D'altra banda, és important destacar que el canvi d'etapa coincideix també amb el procés de reconversió i fusió de l'Escola Sant Cosme i Sant Damià i l'Institut Dr. Trueta, donant lloc a la creació de l'Institut Escola El Prat. Aquest procés es va fer amb l'acord de les dues administracions impulsores del PEESC, la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament del Prat. Tanmateix, es recull la percepció entre alguns informants que fou una decisió que es va fer sense comptar amb un consens previ, i com veurem més endavant, és encara qüestionada per alguns professionals.

4.2 Balanç general dels assoliment d'objectius

Com s'ha esmentat repetidament, el PEESC neix a raó de la situació alarmant en la que es trobaven els centres educatius de Sant Cosme. El projecte havia de fer front a una situació de degradació educativa que implicava recursos de baixa qualitat, absentisme, baixa matriculació, abandonament escolar, etc. i es plantejava assolir la reducció de l'absentisme, la normalització dels processos d'escolarització i la consecució d'un servei educatiu que ofereixi oportunitats aïdants als alumnes del barri. Tot això, es volia assolir a través de l'obertura dels centres educatius al barri, una intervenció integral que impliqués els diferents serveis públics i la creació d'adhesió familiar. Ara i adés, els centres educatius de Sant Cosme han millorat substancialment en alguns d'aquests objectius, mentre que d'altres encara romanen vigents.

Entre els informants existeix un consens clar al voltant de la idea que durant els primers anys d'implementació del PEESC es va assolir de forma notable la **normalització dels processos d'escolarització** i la reducció de l'**absentisme**. Tanmateix, sobre aquesta percepció, cal matisar que les dades disponibles sobre absentisme, si bé no cobreixen la primera fase del PEESC,² no mostren una tendència clara. En qualsevol cas, les dades sí que mostren que en el cas de l'Institut Escola El Prat el percentatge d'absentisme és encara elevat, especialment a l'ESO (consultar annex 2).

D'altra banda, pel que fa al tercer objectiu estratègic, el de **l'èxit educatiu** entès com la consecució d'un servei educatiu que ofereixi les oportunitats adients als alumnes del barri, es recullen percepcions dispars entre els assoliments dels dos centres educatius del barri. Així, d'acord amb els informants, és paradigmàtic el cas de conformació d'un projecte educatiu d'èxit en l'Escola Jaume Balmes, mentre l'Institut-Escola estaria tenint encara dificultats importants.

"El Balmes té una actitud, jo estic en el PEE, sóc de Sant Cosme, estem al barri de Sant Cosme, però sobretot vull tenir una escola que funciona, que és potent i tal. Segurament l'institut escola està més amb una situació de, jo estic fent un servei quasi de casco azul al barri, i necessito que m'ajudeu, i el rol és diferent".

En qualsevol cas, els informants coincideixen en apuntar que ja no es pot entendre el PEESC com una intervenció d'urgència però sí que continua sent necessària la seva aplicació. En aquest sentit, l'èxit del PEESC encara és parcial i limitat en certs aspectes i sobretot circumscrit a les dinàmiques educatives. Així doncs, l'èxits en el procés d'escolarització no desemboca en la conclusió del projecte sinó en una etapa d'aquest. Diferents aspectes encara emergeixen com essencials per assolir un èxit educatiu: la diversificació, la intervenció integral, la implicació de la comunitat i la millora de la convivència i comunicació amb la comunitat gitana esdevenen clarament aspectes a enfortir.

Per acabar, i relacionat amb el paràgraf anterior, diferents entrevistes assenyalen que una de les mancances originals del PEESC ha estat l'absència de planificació que facilités posteriorment una avaluació posterior d'aquest.

² Les dades sobre resultats educatius han estat proporcionades pel mateixos gestors del PEESC. En el millor dels casos es remunten fins al curs 2011-12.

“Clar jo crec que el hàndicap principal que hem tingut és que el terreny de joc ha sigut movable, s'ha anat movent, no ha quedat massa clar quins eren els objectius cada any, com els avaluàvem, com ells... Jo crec que això ha costat una mica i ara fas un exercici de retrospectiva i analitzes els anys que porta el PEESC, doncs com que en algun moment els objectius eren una mica difosos, doncs ara segurament siguin més difícils d'avaluar-los, bé coses més metodològiques”.

D'aquesta manera, s'evidencia la necessitat de planificar el PEESC d'una forma coherent i objectiva i que aquesta planificació faciliti una avaluació posterior que ajudi a replantejar-lo i a millorar-lo.

En els propers apartats s'exposa de forma més exhaustiva els principals aspectes d'èxit i qüestions no resoltes de la implementació del PEESC.

4.3 Aspectes d'èxit

Després de 13 anys d'implementació i desenvolupament el PEESC aquest ha assolit unes fites remarcables i satisfactòries respecte als objectius inicials a pesar de les limitacions amb les que s'ha encontrat. A continuació s'exposaran els diversos aspectes que el PEESC a aconseguir esmenar i promoure de forma considerable.

D'aquesta manera, un dels aspectes inicialment prioritaris era el referent a l'absentisme escolar. En relació amb aquest, es recullen les percepcions que s'ha assolit una reducció considerable en els dos centres durant la primera fase del PEESC, sobretot en el cas de l'Escola Jaume Balmes. L'augment de la matriculació de l'alumnat i la conseqüent normalització dels processos escolars en les escoles també representa un canvi respecte la situació que s'experimentava en l'inici del projecte. Una conseqüència derivada dels fenòmens anteriors seria una tímida però rellevant fidelització de famílies del barri i el creixement de la confiança de les famílies cap a les escoles. És a dir, la construcció del sentiment de pertinença d'algunes famílies del barri cap a les escoles. Això s'evidencia en el cas de l'Escola Jaume Balmes:

“Aquest any es dona la situació per primera vegada de que més d'un grup de P3 ja només el tenim ple de germans. Que això mai ho havíem aconseguit”.

En el cas l'Institut Escola, es posa de manifest que no s'han assolit uns èxits tan notables a causa de les limitacions que explorarem en els apartats següents. Ara bé, es percep que s'ha assolit de forma significativa que els alumnes aconseguixin perllongar les seves trajectòries educatives:

"Cosa que feia molts i molts anys que no passava, doncs, que l'alumnat de l'institut escola 100% d'ètnia gitana cursin uns estudis de batxillerat o de formació professional".

Això és important en el cas de l'Institut Escola a causa de la dificultat que suposa que la comunitat gitana legítimi el sistema escolar com un vehicle vàlid per integració sociolaboral.

També hi ha altres aspectes destacables que s'han aconseguit malgrat que en la segona fase no s'hagin pogut consolidar a causa de la desacceleració del PEESC. En aquest sentit, un entrevistat comentava:

"Jo crec també que aquest és un dels hàndicaps, perquè parlem d'un Pla Educatiu d'Entorn, d'Entorn, llavors l'entorn ha anat quedant reduint, l'entorn real, perquè al final l'entorn no són els serveis. [...] L'entorn real no són els serveis socials, ni el pla d'actuació, l'entorn real són les entitats del barri, que fan coses el barri, que viuen al barri, que dormen al barri... i que la gent del barri participi d'alguna cosa més concreta".

En la primera fase es va assolir un treball en xarxa que aglutinava i coordinava la comunitat veïnal i diferents administracions des d'una òptica d'intervenció integral. Aquí es destaca per part dels informants la figura del director del PEESC com un agent indispensable per assolir una coordinació coherent i positiva. Doncs, destacar que en la intervenció integral es van portar a terme accions orientades a la integració dels serveis socials i sanitaris en la tasca educativa:

"La idea era aquesta, la part educativa, la part social i la part medicosanitària".

En l'àmbit comunitari, abans de la substitució del director per un inspector, es reconeix que es van donar passos cap a la integració de la comunitat a les dinàmiques del PEESC amb la participació de diversos agents socials, des de les administracions a les entitats socials.

Un altre fenomen d'èxit va ser la creació d'una forma alternativa de selecció de plantilla específica pels centres de Sant Cosme. Aquesta es basava en l'autonomia de la direcció per escollir els docents convenients conjuntament amb la voluntat d'aquests de concórrer. Un entrevistat ens ho concreta més:

"Llavors a partir d'aquí vam començar a pensar; identificar diferents necessitats. Una era trobar un sistema de provisió de professionals diferent del que s'establia en conjunt. El que feia el Departament d'Educació quan subministrava professorat en els centres. Vam veure que aquest sistema general, en tot el sistema de tot Catalunya, de tot el sistema educatiu de Primària i Secundària, aquí no anava bé. I per tant havíem de trobar una fórmula diferenciada. En aquest sentit vàrem aconseguir avançar amb la singularització. Llavors,

vàrem incorporar un concepte nou que era centres de màxima dificultat. Que això ens permetia evitar la focalització en un nom d'un territori, i per tant fugir de l'etiqueta".

"Lavors, el tema del reclutament dels professionals com era de diferent? És a dir, diferent en el sentit de que un no podia anar allà sinó ho sol·licitava. Aquesta era la primera condició. Un professor no podia acabar treballant allà si ell no ho sol·licitava expressament. I l'altre era que els directors tinguessin la possibilitat de fer proposta directe, no proposta nominal personalitzada. Cosa que en aquells anys era inaudita. Per tant, sí aquí és donaven les dues condicions. És a dir, sí jo com a director conec aquest professional i m'ofereix prou confiança, que pot fer una actuació positiva aquí, i ell vol venir, i hi ha acord. I per tant a partir de l'acord el sistema permet que això sigui possible".

Aquesta mesura s'ha demostrat necessària per adreçar l'estabilitat malgrat esdevingui insuficient per assolir una estabilitat consolidada. En aquest sentit, els entrevistats destacaven la rellevància de l'estabilitat assolida a la vegada que alguns informants apunten que encara urgeixen mecanismes per incentivar una major estabilitat.

"S'ha aconseguit plantilles estables, equips estables es va fer tot un sistema de provisió de plantilles diferenciades en els primers anys. És a dir, de plantilles que saltaven cada any, que canviava la meitat o més, doncs s'ha aconseguit plantilles molt estables que és una de les claus de l'èxit".

"els millors professionals en els llocs de màxima dificultat però acompanyat de compensacions, incentius, reconeixements... no necessàriament econòmic. Però "Why not?". Perquè no també. Però no només això sinó una cosa més global. Des del punt de vista del reconeixement professional, de mèrit, de certificacions, d'expedient acadèmic..."

Per altra banda, el PEESC també va esdevenir un entorn de proves per triar noves formes educatives que ajudin a millora la pràctica educativa. En aquest sentit, destacar l'adveniment de figures com el promotor escolar, la creació de conceptes com famílies amb problemes múltiples, etc. Els participants ho rememoren:

"Un altre aspecte interessant que va ser molt positiu i que després el sistema ho ha incorporat és que nosaltres vàrem incorporar perfils professionals nous no docents. Per exemple la incorporació dels tècnics d'integració social, o la presència dels educadors socials municipals en els centres.".

4.4 Aspectes no resolts

En els seus inicis el PEESC es constituïa com un pla de xoc per reflotar els centres educatius de Sant Cosme. Tal com s'ha dit anteriorment, després de 13 anys, la percepció general és que s'han assolit èxits destacables pel que fa a la reducció de l'absentisme i la normalització dels processos de matriculació, i resultats parcials relacionats amb l'èxit escolar, la intervenció integral, la implicació de la comunitat i la generació de confiança cap a les famílies. Per tant, es fa palès que cal reorientar els objectius inicials i adaptar-los a les necessitats actuals. En aquest sentit, sorgeixen diversos aspectes cabdals per tenir en compte en el replantejament del PEESC: la diversificació, una nova visió comunitària i integral, unes noves relacions amb la comunitat gitana i la revisió dels recursos implementats

4.4.1 Necessitat de nous recursos

A través de les entrevistes ha sorgit el raonament que la definició de les funcions dels perfils professionals i els referents del PEESC no ha estat prou flexible, quedant sovint desfassada o massa acotada en unes tasques determinades que no aprofiten el potencial de la figura professional. Aquesta qüestió vindria incentivada per l'absència d'avaluació del PEESC en 13 anys. A tall d'exemple, subratllar la funció del promotor escolar com un referent que inicialment havia tingut molt de pes però que en l'actualitat esdevé prescindible. A més, segons alguns informants, també esdevé primordial la inclusió de professionals amb competències multidisciplinàries i no només educatives. Arran d'això un entrevistat ens ressalta que:

"potser no es tracta de multiplicar la plantilla amb profes, potser el que es tracta és de col·locar un professor diferent. Hi ha tot un debat ara mateix, de magisteri, d'educació social, a més es tant a la mateixa facultat, treball social... un debat de com aquestes professions podrien complementar-se millor".

Llavors, hi ha la necessitat en el PEESC de replantejar i planificar els referents i els recursos a la vegada que flexibilitzar la seva tasca com també de trobar noves formes de selecció i gestió de personal per incentivar l'estabilitat.

Finalment, a tot això, diversos entrevistats insisteixen en subratllar la diferent sort dels dos centres existents. Mentre l'Escola Jaume Balmes hauria assolit un projecte atractiu gràcies a la l'absorció de la matrícula viva d'una immigració no impregnada dels prejudicis cap al centre que sí que comparteixen altres famílies

del barri, l'Institut-Escola, en canvi, conviu amb una complexitat poc adient per portar a terme una tasca educativa apropiada. Aquesta diferencia de condicions i resultats ocasiona cautela a l'hora d'homogeneïtzar les conclusions. Però a la vegada també reflecteix que és menester una visió comuna sobre el projecte educatiu de barri. D'aquí s'extreu la necessitat de posar en comú els projectes educatius i de plantejar una intervenció educativa en el barri amb uns objectius compartits. Això també expressa la incapacitat del PEESC de portar a terme una intervenció harmonitzada entre els centres educatius del barri. D'aquesta manera, es posa en evidència la necessitat de tornar a col·locar la visió comuna i a llarg termini en un lloc primordial, és a dir, no només integrar els centres escolars en la comunitat sinó també portar a terme una intervenció educativa coordinada entre les diferents institucions educatives del barri.

En definitiva, emergeixen nous objectius conjuntament amb vells, que perviuen. A nivell general, subratllar la necessitat de coordinació i d'integració de diferents agents com la necessitat d'establir horitzons compartits. Així doncs, la intervenció educativa no només s'ha de reduir en l'àmbit educatiu sinó que ha d'integrar altres àmbits com el sanitari i el social amb una perspectiva comuna i coherent.

Per concloure, els factors esmentats irrompen en l'aplicació del PEESC actual i esdevenen aspectes essencials per superar l'etapa d'estancament en la qual roman.

4.4.2 Visió de treball en xarxa

El model de governança i treball en xarxa del PEESC ha tingut un desenvolupament irregular que ha hagut d'adaptar-se a la gran complexitat que presenta l'alumnat del barri de Sant Cosme, pel que alguns dels entrevistats perceben que no sempre ha estat del tot coordinat, ha adoptat un tarannà d'haver de solucionar l'emergència i, finalment, haver patit erosió pel que fa a la capacitat de definir horitzons comuns de manera comunitària. Però abans, per entendre les dificultats del model de governança cal diferenciar el funcionament d'aquest en les dues etapes del PEESC descrites en apartats anteriors.

La primera fase destaca per la construcció del model de governança i els seus primers passos. És rellevant la implicació o expansió del PEESC cap a nous actors com els serveis socials i els serveis de salut com el Centre de Salut Mental Infantil i Juvenil (CSMIJ), com també la voluntat d'expansió cap a la comunitat. És a dir, la majoria dels informants creuen que aquesta etapa es caracteritza per

aglutinar i sumar diferents actors al PEESC. En aquesta etapa, subratllar de forma negativa la resistència que alguns informants identifiquen per part de diferents actors, com els serveis socials o els serveis sanitaris, per participar d'un projecte interrelacionat entre diferents administracions.

"S'ha perdut perquè no va haver-hi una bona definició d'un model d'intervenció consensuat. Ni en l'àmbit d'educació ni en l'àmbit de salut. Llavors com que no es va arribar a un consens compartit del model d'intervenció necessari. Això va provocar moltes dificultats en la intervenció dels professionals. No hi havia una plataforma de confiança..."

La segona fase comença amb les retallades pressupostàries del 2011 i la clara conseqüència d'això en el PEESC, que és la substitució del director per un professional de la inspecció.

Així doncs, la figura del director era una peça primordial en la governança. L'absència d'aquest i la substitució per un inspector provocarà, en primer lloc, la desaparició d'una figura en el dia a dia que compregui i encapçali el PEESC, i que tingui la capacitat per arbitrar, pacificar i coordinar els diferents actors. En aquest sentit, alguns informants consideren que correspon a un nivell més de direcció estratègica i que es troba lluny de poder saber 'què passa en el dia a dia' i tenir una presència quotidiana en el PEESC. Més que res, per què la figura actual de l'inspector contempla moltes altres funcions a més de la direcció del PEESC.

"Això ho hem perdut. El fet de que hi hagués una persona que dongués sentit i coherència, vetllés i acompanyés els centres educatius, però també tots els processos que s'havien de donar dins dels barris per anar avançant en els objectius establerts. Doncs, era molt important. Un tema de lideratge, de direcció i de coordinació de serveis".

I per últim, el model de lideratge associat a la inspecció educativa, basat en l'autoritat formal (lideratge posicional), així com una visió rígida, tècnica i administrativa, contrasta amb el model de lideratge anterior, de tipus més distributiu, basat en la capacitat de posar d'acord i alinear els diferents actors. D'acord amb les percepcions dels informants, aquest canvi en el model de lideratge hauria suposat una contenció de l'expandiment del PEESC, provocant la desaparició d'accions que s'havien portat a terme, com la intervenció integral o una tímida integració de la comunitat. Així el PEESC romandrà com un projecte útil però allunyat de les potencialitats cercades inicialment.

Tanmateix, s'identifica una visió alternativa dels fets que critica els lideratges forts d'algunes persones dins del PEESC, especialment a la del director en la primera fase. Particularment, aquest raonament posa èmfasi en la concentració

de funcions per part del director en la primera fase, fet que hauria limitat la coresponsabilització dels diferents actors i la creació d'una veritable cultura de treball en xarxa, la qual cosa hauria provocat una disminució important de la coordinació i de les activitats en la segona fase al ser substituït per una figura menys omnipotent. Com ho denota un entrevistat:

"Nosaltres parlem de xarxa, aquests personalismes tant forts en una xarxa. És una cosa a respondre. Que funcionaven les coses? Sí, clar. [...] Però, quan marxi què passarà. És a dir, quan jo marxi què? Llavors com es queda allò. Per tant la primera pregunta seria aquesta també".

Llavors, en relació a la importància de la figura de la direcció del PEESC, destacar que sorgeixen dues argumentacions diferenciades. Una que situa la seva substitució per una figura menys proactiva com a element de descoordinació i davallada d'activitat, i una altra que posa el focus en el fort lideratge portat a terme en la direcció i les repercussions negatives que això provocà al ser substituït.

A més a més, un altre dels factors que han emergit en les entrevistes i dinàmiques grupals com a limitacions al model de governança i treball en xarxa és un excessiu comportament tècnic i administratiu. És a dir, la conversió del PEESC en un lloc de competició per accedir als recursos que ofereix. El fet que la majoria d'espais de decisió del PEESC estiguin formats majoritàriament per professionals jeràrquicament importants amb una determinada visió tècnica resultaria en unes accions que no s'avenen amb la realitat de les aules i del barri, o dit d'una altra manera, les accions a vegades són preses per persones que no conviuen quotidianament amb les problemàtiques educatives i que comporten unes accions que no es traslladen a la pràctica per la seva distància amb aquesta. Els entrevistats en relació a això expressen

"Però que no arriben potser al claustre perquè ja arriben prèviament qui es farà càrrec d'aquest absentisme doncs acostuma a ser la direcció del centre";

"en la operativa hi ha les seves jerarquies, i tots tenim les nostres jerarquies, llavors al final, tots tenim una jerarquia interna, estem tots a la mateixa taula però hi ha uns directors; hi ha una directora d'àrea, hi ha un director del PASC... Per tant a final es poden fer debat, i es fa debat, però al final les decisions la inspecció educativa i les direccions de l'Ajuntament".

"Clar, jo sempre he viscut la sensació que les directores i els directors tant del Sant Cosme i Sant Damià anteriors, com el del Trueta, o com el del Jaume Balmes... bé, han han sigut molt potents... i crec que en algun moment el Pla Educatiu d'Entorn ha deixat de ser

estrictament un pla educatiu d'entorn per segurament ser més un espai de negociació entre els centres, la Generalitat i l'Ajuntament”.

A més, hi ha un altre hàndicap, que ja s'adverteix en la cita anterior, que és el desmesurat poder de certs actors en detriment d'altres, i la superposició d'interessos particulars als del projecte, posada de manifest per la valoració següent:

“Crec que el que ens ha faltat potser precisament per acabar amb el tema és espais on hi hagués més debat de consens i hi hagués més igualtat entre els membres, i on quedés més clar que podien decidir coses...”.

La integració de la comunitat en la presa de decisions del PEESC tampoc és quelcom que s'hagi assolit. Romanen les estructures de decisió com una xarxa tècnica i professional allunyada de la comunitat. Els entrevistats ens ho destaquen de la següent manera:

“La dinàmica que hem seguit, i no ens en sentim especialment satisfets, però ha sigut així, és que és un espai de governança que està bé perquè és molt ampli. El formem 10 o 12 persones i molt d'interès i allà es planifiquen molt les coses, però queda una mica endogàmic en l'àmbit educatiu. Espai tècnic de treball però segurament amb febleses pel que fa la participació”.

D'aquesta manera, i com ja comentàvem anteriorment, aquests aspectes a millorar en el model de treball en xarxa, especialment explícites en la segona fase, vindrien aguditzades pel canvi de funcions del director del PEESC i la desaparició de la seva tasca de líder, coordinador i pacificador, quelcom que ha provocat desequilibris posteriors. Per tal de que les accions dissenyades en el PEESC provoquin un impacte real es necessària la participació plural i comuna dels actors.

Un altre fet important percebut és la desaparició de la coresponsabilitat que les dues administracions havien protagonitzat en l'aplicació i desenvolupament del PEESC. A partir del 2011 es farà palès la falta de prioritat que li atorgaven al PEESC com en la primera fase. Però, cal subratllar que accions dutes a terme en la segona fase com el canvi de director no conformaran un consens comú i preestablert en les dues administracions, quelcom que, evidencia el començament de l'allunyament del treball conjunt. Un entrevistat creu que

“Jo crec que per part de les dues administracions han deixat de donar aquesta prioritat al PEESC”.

Ara i adés, s'ha de remarcar que l'Ajuntament ha esdevingut un actor proactiu en la dinamització de les escoles substituint les funcions inicials del PEESC i la Generalitat i procurant els objectius inicials, per damunt de tot pel que fa a la perspectiva comunitària. La seva feina es canalitza a través del PASC.

Al seu torn, cal tenir en compte que el PEESC neix amb la voluntat de treballar amb una visió comunitària i intervenció integral que superi els murs de les escoles i que cohesioni les relacions socials de Sant Cosme i del Prat amb les escoles. És a dir, es busca desplegar una intervenció que excedeix les competències dels centres educatius, i en aquest sentit, la majoria d'informants creuen que urgeix la necessitat de coordinació entre diferents agents socials per poder millorar la cohesió de Sant Cosme i les escoles per poder avançar cap a la diversificació i intervenció educativa d'èxit. En la primera fase es van fer passes en la direcció de tenir en compte i coordinar-se amb els diferents agents i serveis públics, però que tanmateix no va acabar fructificant

"La idea era aquesta, la part educativa, la part social i la part medicosanitària. Diga-li com vulguis. Aquest és un aspecte que no vam aconseguir treballar... Aquest és un aspecte que ens va ressaltar la Dolors. I era una mica alineat amb el que tu deïes, que no va acabar de quallar, aquest intercanvi de consens. Aquesta creació de consens... Són dos mons que no es van acabar mirant bé, i no es van acabar d'integrar. I això va provocar la sortida".

A més, la participació de la comunitat de Sant Cosme en les escoles i en la presa de decisions del PEESC també és quelcom substancial en la revitalització de Sant Cosme i dels seus centres educatius. En aquest sentit, s'identifiquen diversos hàndicaps que dificulten una cohesió entre la comunitat i les escoles: l'aïllament simbòlic del barri, l'estigmatització de la població vulnerable i principal assistent en els centres educatius i la falta de cohesió social dins del barri s'identifiquen com els tres principals inconvenients que dificulten la integració i participació de la comunitat.

"Jo crec també que aquest és un dels hàndicaps, perquè parlem d'un Pla Educatiu d'Entorn, d'Entorn, llavors l'entorn ha anat quedant reduït, l'entorn real, perquè al final l'entorn no són els serveis. [...] L'entorn real no són els serveis socials, ni el pla d'actuació, l'entorn real són les entitats del barri, que fan coses el barri, que viuen al barri, que dormen al barri... i que la gent del barri participi d'alguna cosa més concreta".

"Jo crec que el hàndicap del PEESC també és el mateix, que encara ens costa que en el barri vegin com a pròpies les escoles, que participi de la vida de les escoles, que la gent matriculi a les escoles... Encara jo crec que tenim unes escoles un pèl estigmatitzades. I el conjunt del barri no acaba defensant com a seves".

Vinculat a la qüestió de la participació de la comunitat, com veurem més endavant, hi trobem les qüestions relacionades amb la comunitat gitana. Aquesta és un col·lectiu important a Sant Cosme, encara més com a grup majoritari d'escolarització en els centres del barri, sobretot en l'Institut-Escola. Des de l'inici el PEESC ha portat a terme accions orientades cap aquest col·lectiu. A tall d'exemple trobem la creació de la figura del promotor escolar que s'encarrega de les relacions quotidianes entre les institucions escolars del barri i les famílies gitanes. Una altra acció orientada específicament a la comunitat gitana és la creació de l'Institut-Escola El Prat. Aquest respon a l'objectiu de configurar un projecte educatiu específic cap a la població d'ètnia gitana per poder adherir i fidelitzar aquesta comunitat a la institució escolar, ja que s'entenia que la convivència conjunta era difícil i calia segmentar per afavorir la integració en els processos educatius.

A pesar d'aquesta acció, el PEESC ha demostrat mancances globals a l'hora d'integrar la comunitat gitana en l'estratègia del projecte. Concretament hi ha alguns aspectes que emergeixen contundentment com la dèbil comunicació entre administracions i comunitat gitana, l'absentisme escolar causat en la part masculina primordialment per l'atracció econòmica de l'estructura econòmica gitana, o la maternitat prematura en el cas femení. D'aquesta forma, es fa patent la necessitat d'abordar les problemàtiques de la comunitat gitana específicament i que aquestes s'articulin de forma preeminent en l'estratègia del PEESC.

4.4.3 Relacions amb la comunitat gitana

El factor de la comunitat gitana és un aspecte cabdal en el PEESC. A Sant Cosme hi ha una forta presència de persones d'ètnia gitana en una situació socialment vulnerable. Això, conjuntament amb les dinàmiques d'exclusió educatives, provoca la sobre representació d'aquesta comunitat en les escoles, i per tant, esdevé un aspecte imprescindible per entendre i planificar les dinàmiques educatives. Així doncs, el PEESC conviu amb aquesta realitat i té la necessitat de configurar eines per poder treballar-hi.

A propòsit d'això, i com ja hem dit, un dels fenòmens més rellevants és la vulnerabilitat social d'una part important de les famílies d'ètnia gitana; moltes d'elles relacionades amb sectors informals de l'economia. Això s'explicita en les escoles a través de la complexitat social. Quelcom que de forma conseqüent ocasiona l'estigmatització de les escoles i l'allunyament de la resta del barri d'aquestes. En el cas concret de Sant Cosme, cal destacar la rivalitat entre clans

com un factor endogen i productor de conflictivitat i estigmatització fora i dins de les escoles.

Una de les accions més importants relacionades, que ja s'ha comentat anteriorment, amb la comunitat gitana és la creació de l'Institut-Escola El Prat, a partir de l'Escola Sant Cosme i Sant Damià i l'Institut Josep Trueta. Aquest centre a causa de la seva ubicació geogràfica, propera a la 7a fase, zona amb més complexitat socioeconòmica, és el que concentra la majoria de la població gitana.

A més, la relació de les famílies gitanes amb les escoles és una qüestió difícil. Per exemple, una de les raons essencials per entendre l'absentisme de les famílies gitanes, sobretot en els homes, és l'atracció que produeixen les alternatives econòmiques que els ofereixen les seves comunitats en detriment de l'atracció del procés d'escolarització.

"l'altre que es el que passa al seu entorn és tant temptador que l'escola deixa de ser un referent present, perquè desapareix. Després hi ha un tema de la maternitat, el tema del negoci, i de com actuen ells i s'integren en el negoci familiar, de que té un atractiu econòmic brutal. I el tema que l'estudi, la formació per ells no existia, aquesta franja d'edat en el seu col·lectiu. La formació per ells en aquesta edat era inexistent".

"i que al final no els hi pots dir ni nini ni nene, perquè al final no són ni una cosa ni l'altre. Perquè al final es busquen la vida".

Per altra banda, en el cas de les dones gitanes, els fenòmens de la maternitat prematura i la transició avançada al rol maternal són fonamentals per entendre l'absentisme femení, com opinava un entrevistat

"Les noies desapareixien perquè tenien d'altres... I si no era per maternitat era perquè passaven a assumir el rol de dona gran dins d l'estructura familiar. Llavors elles tenien cura dels germans petits, o dels nens o dels nebots o dels fills dels altres germans, que formaven part de l'estructura d'organització domèstica i això les feia desaparèixer".

En aquest sentit, les dinàmiques culturals de les comunitats gitanes entren en contradicció amb els processos educatius establerts provocant una convivència complexa i uns resultats educatius inadequats. Així, esdevé essencial tenir en compte la comunitat gitana i les seves especificitats.

De fet, un dels topalls que a ulls dels informants han ocasionat unes limitacions al desenvolupament adequat del PEESC és la segregació de les escoles del barri. La segregació està fonamentada a través de la dinàmica històrica del mite del

barri i d'escoles problemàtiques i és quelcom que s'evidencia en la realitat a causa de la pròpia dinàmica d'exclusió. Així, s'explica en diferents entrevistes que les famílies amb més expectatives fugen de les escoles i s'hi concentren les famílies amb menys recursos, majoritàriament d'ètnia gitana. Una de les voluntats del PEESC era la inversió de la situació ja que, mentre la dinàmica d'exclusió continués funcionant a nivell social les dificultats per l'assoliment d'èxits eren complicades. Els entrevistats ens ho posen de manifest de la següent manera:

"Si les famílies amb més recursos marxen, o les famílies amb una trajectòria diferent marxen. Això ens fa, en definitiva acaba sent una escola segregada. No tens la realitat del voltant".

"els problemes són aquesta reacció social i de les famílies de 'jo no em barrejo amb segons qui'".

Aquesta dinàmica de segregació, a més, crea una dinàmica recíproca on la concentració d'alumnes de famílies vulnerables en els centres valida la creença i la perllonga.

Una de les experiències més explícites relacionades amb la segregació és la creació de l'Institut-Escola El Prat amb la unió de l'escola Sant Cosme i Sant Damià i l'Institut Doctor Torner l'any 2011. L'argument a favor era que la convivència entre les dues comunitats, "gitanos" i "païos" era massa complexa, i la concentració de la comunitat gitana en l'escola-institut possibilitaria una estratègia educativa específica que augmentaria l'eficàcia de la intervenció educativa en aquest col·lectiu i l'adhesió a llarg termini de la comunitat gitana a la institució escolars. Un entrevistat ho explicava de la següent manera:

"Doncs pensem que la millor forma de poder escolaritzar aquest tipus d'alumnat, avui per avui passa per un centre que tinguin molt present la seva cultura, les seves característiques, les seves formes de funcionar. Això és molt dur per ells, perquè hi ha una concentració molt alta de dificultat i de conflicte, però, sabem que d'aquesta manera es poden fidelitzar en l'escola".

A pesar d'aquesta justificació, la concentració d'un col·lectiu amb unes característiques socioeconòmiques i culturals concretes, és a dir, un grup social socialment vulnerable i d'ètnia gitana, produeix una complexitat social que dificulta la tasca educativa. Com declarava un entrevistat:

“perquè el que cronifica els institut escola El Prat és que tots els nens que hi ha allà són gitanos i gitanes. Hi ha un problema d'emancipació prematura, hi ha un problema d'afinament a les seves llars, hi ha un problema de cobertura de necessitats bàsiques”.

Ahora que es creava l'Institut-Escola, l'escola Jaume Balmes vivia un procés invers, el de la diversificació del seu alumnat mitjançant la matrícula nova.

No obstant això, es percep que les conseqüències de l'acció són ambivalents. Per una banda, l'escola Jaume Balmes ha aconseguit diversificar el seu alumnat, reduir notablement els indicadors d'absentisme i escolarització i ha assolit un projecte educatiu innovador i atractiu. Però, per altra banda, malgrat l'institut escola hagi assolit un progrés educatiu, es converteix en la materialització de la segregació de les escoles del barri i ha heretat moltes de les complexitats anteriors a la seva fundació. Aquests resultats desiguals han comportat un qüestionament de l'estratègia fundacional de l'Institut-Escola El Prat com veiem a continuació:

“Però la qüestió és, ha de funcionar només una escola amb només els fills de les famílies gitanes? aquest és el drama”.

A més a més, la clara separació entre els dos centres i la davallada de prioritats que les administracions han protagonitzat en el PEESC han provocat la descoordinació entre aquests i l'absència d'un horitzó compartit. És a dir, l'absència d'un projecte educatiu de barri comú. Com assenyala un entrevistat:

“Les decisions bàsiques de si és institut escola i si és comunitat d'aprenentatge i de quin és el projecte pedagògic clar són diferents, i per tant les dinàmiques són diferents. [...]. Els rols són diferents, llavors, el principal enfrontament que tenen és aquest, que no comparteixen pràctica pedagògica i que Balmes no escolaritza els alumnes, per entendre'ns, l'institut escola no centralitza els alumnes de secundària del barri. Els alumnes quan arriben a 6è, al Balmes, s'en van als instituts del Sant Jordi”.

El repte de la diversificació

En tercer lloc, quelcom que emergeix de forma urgent és la conveniència de **diversificar** els centres educatius perquè aquestes no constitueixin un reducte dels col·lectius més vulnerables del barri, amb totes les conseqüències que té això per la tasca educativa. Així, la diversificació de les escoles del barri es converteix en quelcom cabdal per assolir uns projectes educatius d'èxit. Un entrevistat ho posa de manifest de la següent manera:

"I ara estem batallant per intentar diversificar l'alumnat, que és diferent. Ara la batalla és intentar que a les escoles del barri hi hagi la gent del barri".

La focalització en la diversificació està incentivada també perquè l'assoliment de fites, com la reducció de l'absentisme o la normalització del procés de matriculació, accentuen la necessitat de donar solució a la segregació, que esdevé el principal element que actualment limita el desenvolupament del projecte educatiu. En el cas de la diversificació, és veritat que ambdues escoles posseeixen uns trets molt diferenciats. Així, l'Escola Jaume Balmes ja hauria assolit fites importants pel que fa a la diversificació, mentre que l'Institut-Escola El Prat encara concentra una presència majoritària d'alumnat de cultura gitana socialment vulnerable. En gran part de les entrevistes i grups de discussió, aquest fet suscita la qüestió relacionada amb la conveniència del projecte de l'Institut Escola i si la justificació inicial encara té raó de ser.

"És a dir, els reptes que tenim, com trenquem aquestes situacions tan monolítiques o tan homogènies de concentració d'alumnat d'ètnia gitana en un centre, com fidelitzem les famílies en el barri, com es pot treballar amb les famílies la necessitat de processos d'escolarització normalitzats".

"Nosaltres no estem en aquest punt, nosaltres seguim sent Escola guetto, i més amb la gran creació de l'Institut Escola, vull dir, de cara a El Prat, la creació de l'Institut Escola ha estat, segurament ha anat molt bé, però per nosaltres ens quedem lo millor de lo millor, i aquesta realitat hi hagi un PEESC o..."

D'altra banda, un dels factors assenyalats com a imprescindibles per assolir la diversificació és el de la fidelització. Fa referència al fet que les famílies del barri mantinguin una fidelitat, identitat o sentiment de pertinença amb les escoles del barri. La màxima expressió esdevindria en el fet que, per exemple, l'Escola Jaume Balmes ha assolit constituir una classe de P3 mitjançant només els germans d'antics alumnes:

"Aquest any es dona la situació per primera vegada de que més d'un grup de P3 ja només el tenim ple de germans. Que això mai ho havíem aconseguit. Clar això, jo crec, que també ajuda a donar confiança a donar autoestima. Llavors això, i es diversa, no només correspon al nucli familiar".

És a dir, s'ha aconseguit que un grup important de famílies se sentin identificades amb el centre educatiu i elegeixin continuar escolaritzant familiars en la mateixa escola. Altrament, cal ressaltar la importància del fenomen de la immigració per diversificar els centres escolars. A principis de la dècada dels 2000 una onada migratòria aterra a Catalunya, i consegüentment a Sant Cosme. Doncs, les

escoles del barri a través de la matrícula viva acullen una quantitat important de persones nouvingudes. En aquest sentit, aquest fenomen és percebut com a positiu, ja que permet a les escoles disminuir les dinàmiques negatives històriques i diversificar el perfil de l'alumnat. Això és explícit en el cas de l'Escola Jaume Balmes atès que ha pogut reorientar la tasca educativa gràcies a la matrícula nova i han pogut superar i obviar els vells problemes. Com esmenta un entrevistat:

"El fet de que nosaltres tenim, som centre receptor de matrícula viva, vull dir, nosaltres la diversitat és un fet positiu, perquè ens ha permès sortir d'aquesta endogàmica d'alumnat familiar; i els alumnes nouvinguts que no arrossegaven tota la problemàtica que tenia el centre de conflictivitat, de famílies i d'amenaques, això no ho han viscut i per tant les famílies nouvingudes tan del barri com del fora del barri per nosaltres ha sigut una oportunitat perquè li ha donat un clima al centre de diversitat que per nosaltres era molt necessari".

Però, per altra banda, la percepció general és que aquest fenomen no s'ha produït de la mateixa manera en l'Institut-Escola i aquest encara ha de transcorre un llarg recorregut per superar la segregació i les dinàmiques negatives anteriors.

5. Propostes de futur

En el transcurs de les entrevistes s'han plantejat diverses propostes amb l'objectiu de millorar la situació actual del PEESC. Així doncs, hi ha quatre grans aspectes que concentren l'opinió de les persones entrevistades i que gaudeixen d'un consens generalitzat: la diversificació com a horitzó, el replantejament dels recursos del PEESC, una nova visió de treball en xarxa i la conformació d'una nova relació amb la comunitat gitana. A més, també sorgeixen qüestions com la solució davant l'envelliment dels professionals, l'apaivagament del conflicte polític i canvis normatius que facilitin la innovació educativa.

Abans, cal remarcar de forma general la urgència de portar a terme una planificació coherent del PEESC definint exhaustivament els objectius, les estratègies i els recursos necessaris del nou PEESC. Això no només ajudarà a proporcionar fonaments sòlids que permetran un desenvolupament més ferm sinó que també facilitarà la seva avaluació. En aquest sentit, un entrevistat destacava els afectes de l'absència d'uns plantejaments adequats.

"Clar jo crec que el hàndicap principal que hem tingut és que el terreny de joc ha sigut movable, s'ha anat movent, no ha quedat massa clar quins eren els objectius cada any, com els avaluàvem, com ells... Jo crec que això ha costat una mica i ara fas un exercici de retrospectiva i analitzes els anys que porta el PEESC, doncs com que en algun moment els objectius eren una mica difosos, doncs ara segurament siguin més difícils d'avaluar-los, bé coses més metodològiques".

Comentat aquest aspecte, procedim a explicitar les propostes principals formulades pels informants.

5.1.1 Nous recursos

El PEESC va introduir tot un seguit de recursos econòmics o professionals per assolir els objectius establerts. Després de 13 anys de desenvolupament les necessitats han canviat i tanmateix els recursos es mantenen. En aquest sentit, seguidament s'exposa la visió sobre la necessitat de mecanismes per estabilitzar la plantilla, el qüestionament de la idoneïtat dels diferents recursos establerts pel PEESC i de la necessitat d'implementar nous recursos.

En quant a la selecció i rotació del personal, com s'ha exposat en apartats anteriors, en la primera etapa del PEESC ja es va proporcionar a les escoles un grau d'autonomia que els va permetre assolir una major estabilitat. No obstant

això, algunes veus consideren que encara hi ha una inestabilitat que impossibilita la consolidació d'una estratègia a llarg termini. Conseqüentment, es fa patent la idea d'articulació de noves formes de selecció i gestió de personal.

"estic dient que mentre un referent se'n va, ve l'altre i se situa, hi ha uns buits que això també acabem patint-los el centre".

"els millors professionals en els llocs de màxima dificultat però acompanyat de compensacions, incentius, reconeixements... no necessàriament econòmic. Però "Why not?". Perquè no també. Però no només això sinó una cosa més global. Des del punt de vista del reconeixement professional, de mèrit, de certificacions, d'expedient acadèmic..."

Pel que fa a la idoneïtat dels referents, alguns informants apunten que el PEESC a partir de la segona fase deixa de ser un projecte dinàmic per ser un projecte rígid amb poc marge de maniobra, i els seus professionals esdevenen poc flexibles, quelcom que en un context de complexitat social com els centres de Sant Cosme en alguns casos pot arribar a ocasionar una absència d'utilitat, o com expressa algun entrevistat de forma vehement:

"et donen un recurs que no serveix".

A tall d'exemple, subratllar la funció del promotor escolar com un referent que en l'actualitat, i després de l'assoliment de la reducció de l'absentisme o de la normalització dels processos educatius esdevé prescindible. Per tant, durant les entrevistes es denota la necessitat de replantejar la necessitat dels referents actuals quelcom que comporta la obligada reorientació i qüestionament de les figures del PEESC.

Tanmateix, durant les entrevistes també emergeix la qüestió de la integració dels professionals que aporta el PEESC en el funcionament dels centres, i es posa en relleu la necessitat d'una visió multidisciplinar i no estrictament educativa com la que es considera que hauria imperat fins ara. En aquest sentit, alguns informants perceben que perfils com l'educador social aporten competències i habilitats molt necessàries en entorns d'alta complexitat, i conseqüentment aquests perfils professionals haurien de tenir un major pes dins dels centres.

"Haurien de posar menys monaguillos i algun, sí, són gent que venen a descarregar feina als mestres, val, però algú amb una mica més de pes hauria de..."

"o crec que aquí hauríem de fer un debat profund del paper de l'educador social en el PEESC, hem de fer un debat, i aquí hi ha molta corrent, o sigui segurament necessitem menys profes i més educadors, crec. O profes amb habilitats".

“al final jo necessito que el profe que vingui a treballar a Sant Cosme tingui molt d'habilitats socials i de coneixement social i lo just de competències estrictes de la matèria. No hace falta que seas un lumbreras en física o química... han de ser capaços de, han de tenir moltes habilitats pedagògiques, moltes capacitats de relació social”.

Pel que fa a la figura del promotor escolar, es recull la percepció que les seves funcions s'haurien anat desdibuixant en el temps. A la vegada el seu rol hauria perdut capacitat d'influència així com importància després de l'assoliment de la reducció de l'absentisme o de la normalització dels processos educatius. En relació amb aquest perfil, es recull la proposta de la creació d'un promotor escolar no especialitzat només en la comunitat gitana:

“Necessito algú que pugui fer les funcions de acompanyament de les famílies no gitanes per garantir que s'escolaritzen a les escoles del barri, i la seva escolarització és exitosa, i que estan i que no sé que... no només és algú d'una família gitana que garanteixi l'escolarització de les famílies gitanes, que també és important”.

Així mateix, també s'identifiquen mancances pel que fa a l'acompanyament i seguiment de l'alumnat durant l'etapa postobligatòria. Així es recull la proposta d'incorporar en els centres de Formació professional un perfil que vetlli per l'acompanyament tant al professorat coma l'alumnat. Al mateix temps, però es posa en relleu la percepció que aquesta és una qüestió que cal abordar no únicament a través d'un perfil professional sinó que cal incorporar als centres educatius plantejaments d'acollida i acompanyament. En aquest sentit, una altra proposta és la de crear en els centres de secundària projectes connectats amb els centres de Formació Professional.

“tu pots posar una figura d'un orientador, i evidentment l'orientador pot acompanyar en aquesta fase inicial, que és la de la transició entre l'obligatòria i el post obligatori però el problema és que aquests nois necessiten d'un acompanyament diferenciat i aquest acompanyament diferenciat no només ha de ser des de fora a través d'aquest professional orientador del PEE si és que es fórmula d'aquesta manera que pugui assegurar la transició, sinó que ha de ser el propi centre que tingui un plantejament d'acollida i acompanyament d'aquests perfils d'alumnes diferencials que actualment no és potent. El mateix cafè, a la mateixa hora i per tothom. Llavors aquí necessites mesures flexibilitzadores”.

Llavors, hi ha la necessitat en el PEESC de replantejar i planificar els referents i els recursos a la vegada que flexibilitzar l'autonomia d'aquests. O sigui, es fa patent la necessitat de tornar a impulsar el PEESC com un projecte dinàmic i innovador que cerqui l'èxit educatiu mitjançant metodologies i referents alternatius.

5.1.2 Nova visió de treball en xarxa

Un dels hàndicaps més rellevants que els agents identifiquen per assolir unes relacions comunitàries estretes és la visió de Sant Cosme com un barri dormitori, és a dir, un barri sense interacció i cohesió social que dificulta la construcció de teixit social. Però, també existeix l'opinió que l'estigmatització de Sant Cosme per part dels propis veïns obstaculitza la comunicació entre els agents socials i les organitzacions del barri. Fet que vindria motivat per la poca connexió de les famílies més actives al barri amb les escoles atès que són les famílies que porten els seus fills fora del barri. En aquest sentit, els dos raonaments posen en evidència la necessitat de millorar la cohesió social de Sant Cosme i el sistema educatiu és un mecanisme per portar-ho a terme.

Com s'ha exposat en apartats anteriors, l'objectiu d'obrir el projecte educatiu cap a la comunitat veïnal era un dels aspectes substancials del PEESC i un dels requisits considerats indispensables per assolir uns centres educatius d'èxit. Aquesta obertura es basava en una intervenció integral, que volia anar més enllà de la tasca educativa, i en incentivavar la participació de la comunitat de Sant Cosme en les dinàmiques dels centres. En l'actualitat no existeix una estratègia consolidada per assolir l'obertura del projecte cap al barri. Així doncs, si es vol mantenir el plantejament del PEESC, la seva reorientació i obertura cap al barri és una assignatura pendent.

D'una banda, es troben les propostes que fan referència a la necessitat d'integrar tots els actors rellevants en el funcionament del PEESC. Un clar exemple és la necessitat d'integrar tot el servei d'escoles bressol en vistes a la fidelització de les famílies. Les escoles bressol s'entenen com una part fonamental del procés d'escolarització i un moment rellevant per fidelitzar les famílies en els centres escolars del barri. A més, la seva rellevància es fa patent quan aquesta és un vehicle de sortida de les famílies del barri. Tenint això en compte, alguns informants argumenten que es fa necessari impulsar l'etapa de 0 a 6 anys com a porta d'entrada d'infants i i fidelització de les famílies als serveis educatius del barri, tot desenvolupant un plantejament integral de l'acompanyament posterior.

"quan parlem de propostes i on hem d'actuar entenem que el 03 és una franja molt important, que es pot fer molt treball amb les famílies i que cal un disseny, un redisseny de la escola llar d'infants DUMBO. Per donar resposta a les necessitats de barri. Un redisseny i segurament una reorganització i segurament canvis de plantilla. És a dir s'ha d'adequar aquest model escolar, aquest servei educatiu s'ha d'adequar a les necessitats del barri".

“Si haguéssim tingut una potent xarxa d’escoles bressol en aquí, que garantís que els alumnes que venen, que la majoria dels nens del barri van a l’escola bressol, i que després passen ràpidament a infantil. Segurament això ens hagués canviat la dinàmica, com que al final és als 3 anys, i decideixo a on vaig, i com que hi ha una baixa natalitat a la resta del Prat, hi ha la possibilitat de saltar”.

Al mateix temps, l’actual fugida de famílies a altres centres del Prat planteja la reflexió de si el PEESC ha d’abordar també la situació dels nens i nenes del barri escolaritzats fora d’aquest, especialment pel que fa a l’educació secundària, franja on es produeix una menor escolarització al barri donat que els alumnes de l’Escola Jaume Balmes es matriculen a l’Institut Ribera Baixa.

Un altre fenomen relacionat amb la coordinació és la diversitat d’organitzacions i prestadors de serveis que intervenen al barri, quelcom que provoca una baixa eficiència i una complicació i solapament de serveis. D’acord amb alguns informants, urgeix la necessitat d’un referent que organitzi tota la complexitat relacionada amb la prestació dels serveis

“Perquè si ja hi ha algú que ho coordina tot, ja seria una manera d’optimitzar els recursos, i que es poguessin destinar també a altres coses que també són necessàries”.

Aquesta afirmació es pot relacionar amb la necessitat d’una figura que coordini tot l’entramat organitzatiu, quelcom que, en una primera fase era portada a terme pel director del PEESC. En aquest sentit, la necessitat d’una figura que centralitzi la coordinació de les diverses organitzacions pot fer referència a la necessitat de la reinstauració d’una figura que es dediqui exclusivament al PEESC.

Per acabar, posar de manifest la necessitat de la promoció de la tasca del PEESC a tots els àmbits, tant professionals com familiars i veïnals. És a dir, que l’activitat que porta a terme el PEESC sigui coneguda pels diferents agents i interpel·li a tots ells, quelcom que ajudaria a cohesionar socialment tant a les escoles i els seus projectes educatius com els veïns amb els centres educatius. Una entrevistada en relació a això explicava:

“Però sí que és veritat que quan el PEESC va començar estava molt present, ni que fos amb enganxines. M’enrecordo els primers ordinadors, portàtils que van arribar, amb l’enganxina del PEESC... [...]. I tots els mestres teníem clar que formàvem part de algo superior a nosaltres, això actualment no es fa.

En aquest sentit, aquesta experiència contrastava amb la desconexió de la tasca del PEESC per alguns professionals dels centres educatius, o per la

desconeixença absoluta per part de les famílies del barri. Doncs, esdevé primordial l'articulació d'una cultura organitzativa i la projecció exterior del PEESC amb l'objectiu de cohesionar les dinàmiques educatives i veïnals i que construir ponts entre els diferents agents involucrats.

5.1.3 Noves relacions amb la comunitat gitana

La comunitat gitana és un col·lectiu rellevant en el barri i esdevé un factor primordial per entendre les dinàmiques d'aquest. La intervenció des de l'àmbit educatiu esdevé limitada si no es considera aquesta comunitat com un aspecte substancial. Així, urgeix una orientació del PEESC on les necessitats i complexitats de la comunitat gitana mantinguin un lloc principal.

En aquest sentit, hi ha aspectes que cal tenir en compte per formular una intervenció educativa adient. L'absentisme causat per l'atracció de les estructures econòmiques de la comunitat gitana en els casos masculins o per l'adquisició del rol maternal prematur per part de les dones són aspectes a intervenir a llarg termini i on, necessàriament, se li ha de donar una visió comunitària que intervingui més enllà dels centres educatius amb la col·laboració d'altres recursos municipals i agents comunitaris. La superació d'aquests fenòmens socials ha d'ajudar a adherir la comunitat gitana a la institució educativa i que aquesta esdevingui un vehicle d'inserció sociolaboral legítim.

Nogensmenys, el fet que la solució a la dificultosa convivència entre gitanos i "païos" en les escoles fos concentrar els primers en un centre, l'Institut Escola El Prat, no ha ajudat a superar l'estigmatització existent. Els entrevistats situaven un interrogant sobre la idoneïtat de l'Institut Escola:

"Però la qüestió és, ha de funcionar només una escola amb només els fills de les famílies gitanes, aquest és el drama".

"És l'estratègia de futur, sí que és veritat que l'institut escola ho hauria de plantejar d'una altra manera, des del punt de vista de la segregació, acull els alumnes que viuen al voltant, però no acull a tots els alumnes que viuen al voltant".

Així mateix, i com ja sha esmentat anteriorment, no sembla que la figura del promotor escolar per si sola pugui donar resposta a les necessitats d'establir unes relacions fructíferes entre les famílies gitanes i els centres educatius. Per altra banda, cal ressaltar que les administracions presents en el barri no tenen

una comunicació fluïda amb la comunitat gitana, quelcom que dificulta la seva participació en el projecte o projectes realitzats. Com demostren els entrevistats:

“però aquesta lògica que teníem en alguns moments, [...] que anaves a visitar algun patriarca de la família i li deies, ‘escolta m’interessa que tu hijo traiga a los niños en la escuela, ayúdame porque es importante que vayan a la escuela, porque tal...’ i t’ajudaven... això ja no existeix. Un o dos. Però no juguen, tenen una ascendència molt concret sobre determinades famílies”.

D'altra banda, l'activació de les famílies i la seva participació en el PEESC, fins ara pràcticament inexistent, es planteja com una oportunitat per diagnosticar les necessitats formatives de les persones adultes, així com de dissenyar itineraris professionals pels infants i joves que comptin amb l'aprovació i suport de les famílies.

És a dir, encara hi ha un recorregut a explorar per enfortir les relacions amb la comunitat gitana i per potenciar una intervenció educativa on la comunitat gitana esdevingui protagonista de la transformació social. Es posa de manifest la necessitat d'articular un projecte educatiu comunitari en el qual la participació, integració i avenç de la comunitat gitana esdevingui un fonament transcendental.

5.1.4 Altres propostes

Els agents entrevistats han proporcionat diferents propostes que fan referència al replantejament del PEESC, tractant d'adaptar-lo als canvis que s'han produït en l'entorn després de 13 anys de l'inici de la seva implementació. Cal posar de manifest que els aspectes que s'exposaran a continuació no gaudeixen d'un consens generalitzat sinó que són resultat de diverses propostes emergides a través de les entrevistes.

En primer lloc, hi ha un fenomen de vital importància que el PEESC haurà d'encarar que és l'envelliment dels referents. És a dir, tots aquells professionals que estan implicats dins del PEESC des de l'origen i que tenen una experiència rellevant, es jubilen en un marge de temps proper i, en un projecte educatiu amb unes complexitat de fons com aquest necessita d'uns referents amb qualitat i experiència. Els entrevistats ho remarcaven:

“Ara en concret, i es tracta de parlar amb sinceritat, la dificultat del futur del Jaume Balmes és quan l'actual direcció i l'equip directiu se'n vagi. És amb el que estem treballant. I això és una cosa que ara és un núvol que tenim allà que no ens deixa...”.

Doncs, esdevé irremeiable la planificació d'una transició ordenada i coherent que substitueixi els vells referents per de nous perquè els projectes educatius no pateixin una desacceleració.

En el terreny de les dinàmiques veïnals, cal ressaltar el fet de que existeix, segons alguns dels entrevistats, una lluita política en el barri de Sant Cosme en la que l'estigmatització del barri i d'alguns dels seus col·lectius és emprada per interès de les parts. Llavors, el conflicte polític exacerba l'estigmatització i fa un dèbil favor als projectes educatius del barri. En aquest sentit, un consens polític que doni un suport inqüestionable al projecte educatiu suposaria un reforç simbòlic rellevant i el suport a l'abandonament d'actituds amb tendències estigmatitzadores. Es fa referència a la situació:

"Aquí dins del barri hi ha una lluita a nivell polític a l'hora d'agafar vots tot serveix. Llavors clar, serveix la queixa, vull dir, tu pots dir "tu eres así". [...] Però que ningú enganyi, però sí això continua, existeix i existirà hi ha una lluita pel poder en el barri. Unes persones que tenen un poder real. Perquè són els que tenen relació amb una població més normalitzada que són els veïns del barri. I d'altres, això al marge dels que puguin ser més amb un discurs més racista o discriminatori. I després està l'altre, pues que es fa tota i es posa tots els recursos o totes les bones intencions però qui controla el cotarro no són ells".

Pel que fa a l'àmbit normatiu, es fa patent la necessitat d'articular un corpus normatiu que garanteixi el funcionament de projectes educatius innovadors. La rigidesa normativa és un element de resistència que dificulta la implementació i desenvolupament de projectes educatius amb estratègies educatives amb vocació d'èxit i innovació, i, en aquest sentit, és convenient que la normativa permeti uns processos educatius flexibles i dinàmics. Com ho especifica un entrevistat:

"Una altra cosa que canviaria és que al final les normatives han de canviar, és a dir, és molt difícil gestionar projectes que no estiguin coberts per la normativa. [...] Però jo em refereixo a els professionals, cada un d'ells, quines competències tenen sobre això. Això no ho recull. Que l'acció tutorial ha de tindre aquestes característiques on ho recull, ara per dir-te exemples que et deia abans. Tot això, que és a lo que anem, és a normalitzar coses i obligar a fer canvis necessaris a nivells normatius, que de fet ho vam fer una mica en el servei comunitari..."

Altrament, el PEESC en la primera fase sobresortia com un projecte innovador i amb la capacitat de crear mètodes i professionals adients a les necessitats educatives enfrontades. En la segona fase la innovació és dilueix. D'aquesta

manera, és imprescindible l'articulació d'un projecte innovador i amb la capacitat d'adaptar-se a les complexitats socioeducatives.

Per acabar, els diversos aspectes comentats en aquest últim apartat a pesar de no ser uns elements identificats contundentment per tots els entrevistats, esdevenen una informació cabdal per entendre algunes dinàmiques que condicionen el desenvolupament del PEESC i per una plantejar la reorientació d'aquest.

6. Conclusions i recomanacions

A continuació, exposarem les principals conclusions extretes de l'avaluació del disseny i de la implementació del PEESC. A més, també es proposaran diverses recomanacions, provinents dels investigadors i dels participants, per orientar potencials canvis. Aquest apartat es dividirà en dos subapartats. El primer farà referència a totes aquelles mesures reeixides gràcies a l'aplicació del PEESC, i el segon, farà referència a aquells reptes que s'hauran de continuar abordant de cara al futur.

Cal, finalment, recordar que les conclusions aquí assenyalades es basen en metodologia qualitativa que fonamenta el seu anàlisi en la percepció i vivència d'informants clau relacionats amb el PEESC. En aquest sentit, aquesta avaluació s'ha de veure com a un punt d'inici per l'establiment d'una agenda d'avaluació que permeti avançar en dues direccions. Per una banda, millorar l'avaluabilitat del PEESC pel que fa sistemes d'informació d'activitats del programa i dels seus outcomes o, per exemple, consolidar la seva teoria del canvi. Per altra banda, avançar pel que fa a d'altres tipus d'avaluació multimètode relatives a la seva implementació però també el seu impacte a mig o llarg termini.

6.1 Aspectes positius

6.1.1 Aspectes generals

- Normalització dels processos d'escolarització i incipient implicació de les famílies en els centres educatius del barri.
- Introducció d'un procés de selecció de personal que dotava els centres de més autonomia i que ha permès millorar l'estabilitat en la plantilla.
- Articulació d'innovacions acadèmiques com la creació del promotor escolar, la creació de conceptes com famílies amb problemes múltiples o centres de màxima complexitat, o la tímida iniciativa en la primera fase de portar a terme una intervenció integrada per serveis socials i sanitaris.

- Introducció de tot un seguit de recursos innovadors que ha permès als centres educatius avançar i superar la situació inicial.

6.1.2 Escola Jaume Balmes

- Percepció d'una reducció substancial de l'absentisme escolar durant els primers anys del PEESC.
- Consolidació d'un projecte educatiu exitós i atractiu per les famílies de Sant Cosme a l'Escola Jaume Balmes.
- Fidelització d'una part important de les famílies en el cas de l'Escola Jaume Balmes amb l'escolarització de famílies senceres.
- Encertada integració de la immigració que ha facilitat de retruc la superació de les dinàmiques negatives anteriors en l'Escola Jaume Balmes.

6.1.3 Institut Escola El Prat

- Perllongament de les trajectòries educatives de la comunitat gitana en el cas de l'Institut Escola El Prat. Situació rellevant atenent les dificultats que la comunitat gitana demostra vers la institució educativa.

6.2 Aspectes amb marge de millora i recomanacions adients

6.2.1 Nous recursos

Recursos humans

- La selecció de personal proporcionada pel PEESC incentiva l'estabilitat de la plantilla. No obstant això, encara és necessària més estabilitat.
- Pèrdua d'utilitat dels referents causada per la poca flexibilitat del PEESC.

- La complexitat social de l'entorn demanda unes competències multidisciplinàries i no només limitades en la visió educativa.
- Emergència de la necessitat d'una figura que acompanyi els alumnes en l'etapa postobligatòria fora de l'àmbit estrictament educatiu.
- Es fan patents les limitacions d'abordar l'acompanyament únicament a través d'un perfil professional, així com la necessitat d'impulsar projectes i actuacions més àmplies que facilitin les transicions educatives.
- Manca de relleu dels professionals dels professionals amb més experiència del PEESC.

Normativa i reglaments

- Absència d'una proposta de procediments i d'indicadors que facilitin fer un seguiment avaluatiu dels resultats del PEESC, sobretot pel que fa als indicadors d'impacte o èxit educatiu i en la nova vessant 'comunitària'.
- La rigidesa de la normativa i de l'administració dificulta el desenvolupament d'una intervenció basada en la innovació i adaptació als reptes constants.

Coordinació i planificació general

- Descoordinació entre els recursos de les diverses organitzacions que provoca el solapament de tasques i una varietat d'intervencions incongruents entre elles.
- El PEESC demostra una planificació poc concreta en alguns moments, atenent a la complexitat social de l'entorn, i sense una visió a llarg termini que faciliti un desenvolupament coherent i estable.

Recomanacions:

- ✓ Configurar noves formes d'incentius per assolir una millor estabilitat en la plantilla.

- ✓ Revisar i flexibilitzar les funcions dels diferents referents assignats en el PEESC per tendir a la innovació educativa.
- ✓ Eixamplar les competències dels professionals per poder portar a terme una intervenció que ultrapassi l'àmbit educatiu.
- ✓ Creació d'una figura extraescolar que acompanyi als alumnes en la trajectòria postobligatòria.
- ✓ Impulsar projectes i actuacions en col·laboració amb els centres de Formació Professional per facilitar la transició educativa.
- ✓ Fer front a l'absència de professionals joves amb experiència en el PEESC i articular una transició adient a partir de nous perfils de professionals. Caldrà en aquest sentit assegurar mecanismes de traspàs entre els sèniors i els novells.
- ✓ És menester l'articulació d'una estratègia explícita a llarg termini coherent i exhaustiva que defineixi els objectius, recursos, estratègies, etc.
- ✓ Articular procediments i indicadors que donin suport a la tasca de seguiment i avaluació dels resultats del PEESC, tant pel que fa a la dimensió educativa com a la seva vessant 'comunitària'.
- ✓ Coordinar els recursos de les diverses organitzacions.
- ✓ Creació d'una normativa que faciliti l'articulació de projectes educatius basats en la innovació i la flexibilitat. Es tracta d'establir un marc normatiu que recolzi la generació de projectes i articuli propostes dels diferents agents implicats en el PEESC – a més de la perspectiva de l'administració.

6.2.2 Visió de treball en xarxa

Lideratge

- Absència d'un sentiment de pertinença en el projecte PEESC, no tan sols per part dels veïns sinó també per part dels professionals dels centres educatius.
- L'Ajuntament ha esdevingut un actor cabdal per entendre la vessant comunitària dels centres educatius mitjançant el programa InterseCCions.
- Atenuació de la coresponsabilitat i iniciativa exemplar de la Generalitat i l'Ajuntament en el desenvolupament del PEESC en la segona fase, especialment per part de la Generalitat.

- La substitució del director del PEESC, amb dedicació exclusiva, per la figura de la inspecció educativa, produeix una descoordinació generalitzada en el PEESC en la segona fase i una davallada en l'activitat.

Vinculació entre agents

- Incapacitat d'integrar altres serveis públics, com és el cas dels sanitaris, a causa de l'absència d'una planificació conjunta i negociada amb objectius a llarg termini.
- Es percep que hi ha una asimetria en la capacitat de decisió i visibilitat dels actors en els espais de treball del PEESC, en favor de les direccions dels centres i els professionals de l'administració.
- A causa de les descoordinacions interorganitzatives, encara que siguin puntuals, es percep que el PEESC ha desembocat en una estructura de competència interorganitzativa per l'accés als recursos oferts sense una visió comuna i a llarg termini.
- La presa de decisions es negocia per actors de posicions jeràrquiques elevades, obviant els professionals de la base, quelcom que ocasiona un excessiu tarannà tècnic a les accions i un allunyament de la pràctica educativa.

Relacions comunitàries

- En la pràctica el PEESC esdevé una estructura delimitada en l'àmbit educatiu i sense capacitat d'incidir en els condicionants socials exògens als centres educatius.
- Absència de plantejaments que integrin la comunitat de Sant Cosme (associació de veïns, entitats sense ànim de lucre, associacions...) en la presa de decisions del PEESC.

Recomanacions:

- ✓ Integrar de forma coherent i coordinada d'altres serveis públics com els socials i els sanitaris.
- ✓ Impulsar l'etapa de 0 a 6 anys com a porta d'entrada d'infants i de fidelització de les famílies als serveis educatius del barri.
- ✓ Crear espais on la comunitat de Sant Cosme pugui participar de les decisions del PEESC.

- ✓ Aquests serien espais de reunió on tots els agents tinguessin la oportunitat d'intercanviar punts de vista i on, finalment, en resultessin propostes d'acció compartides i validades per tots els agents participants en el PEESC. En aquesta direcció podeu consultar una proposta genèrica de jornada inclosa en l'annex I d'aquest informe, la qual adopta una metodologia de participació acció per assolir aquest objectiu d'implicació comunitària dels agents.
- ✓ Incentivar una cultura organitzativa del PEESC que estimuli el sentiment de pertinença cap a un projecte educatiu per part de tots els involucrats, des de professionals fins a ciutadans.
- ✓ Reintegrar una figura relativa a la del director no tant per la seva capacitat de liderar sinó per la seva capacitat de centralitzar la informació i pacificar els diferents interessos a favor d'allò comú.
- ✓ Integrar actors de tota la jerarquia, des de directors fins a professionals, en la presa de decisions perquè el projecte esdevingui una política col·lectiva arrelada.
- ✓ Integrar les diverses organitzacions en el PEESC de forma que s'evitin relacions de poder que condicionin una negociació compartida.
- ✓ Plantejar la qüestió de si el PEESC ha d'abordar la situació dels nens i nenes del barri escolaritzats fora d'aquest, i en cas que es consideri així implicar els centres educatius en les dinàmiques actuals del PEESC o buscar altres espais de coordinació.
- ✓ Integrar i consensuar un full de ruta compartit per totes les organitzacions que ajudi a convergir interessos i accions.
- ✓ L'Ajuntament ha de continuar essent l'actor primordial en el PEESC atenent que és l'administració més propera al fenomen
- ✓ Aprofitar el Projecte IntersECCions per oferir activitats i propostes específiques pel barri de Sant Cosme i alineades amb els objectius i estratègies del PEESC.
- ✓ Buscar un model de referència que pugui ser compartit entre els dos centres educatius de Sant Cosme (p.e. Educació 360³) i que permeti treballar a nivell de barri amb una metodologia i horitzons compartits.

³ <https://www.educacio360.cat/>

6.2.3 Relació amb la comunitat gitana

Comunicació amb la comunitat gitana

- Malgrat la comunitat gitana esdevingui un col·lectiu rellevant en el barri no s'entén com un eix vertebrador de l'estratègia del PEESC.
- Necessitat d'incrementar les vies de comunicació fluïdes entre l'administració i la comunitat gitana.

Escola i comunitat gitana

- Dificultats per harmonitzar la institució escolar amb les dinàmiques de inserció laboral masculines o dels rols femenins de la comunitat gitana.
- La complexitat social és una barrera que dificulta la consecució de l'èxit educatiu i que necessita d'una intervenció que transcendeixi dels centres educatius.
- La complexitat social dels centres educatius de Sant Cosme incentiven la fugida de les famílies amb més expectatives cap a fora del barri.
- La participació de les famílies en el PEESC és inexistent.

Comunitat gitana i centres educatius

- L'estratègia divergent dels centres, és a dir, l'Escola Jaume Balmes com a receptora de matrícula viva, i l'Institut Escola com a intervenció específica de la comunitat gitana, ocasiona uns resultats diferenciats.
- L'Escola Jaume Balmes ha assolit un èxit educatiu gràcies a la matrícula viva i a la superació de les velles dinàmiques gràcies a la transformació de l'alumnat.
- A més, l'Escola Jaume Balmes assoleix un inici d'arrelament d'una part de les famílies del barri al centre educatiu amb una matriculació de germans d'exalumnes important.

- L'Institut-Escola ha assolit un perllongament de les trajectòries educatives de l'alumnat gitano destacable, però, encara té dificultats per superar les dinàmiques educatives anteriors atès que, continua amb una configuració de l'alumnat similar.
- No obstant això, l'Institut Escola El Prat esdevé en la pràctica la materialització de la segregació social, ja que escolaritza de forma rellevantment majoritària alumnes gitanos vulnerables socialment.
- L'estratègia que promou la creació de l'Institut Escola El Prat esdevé relativa a causa dels seus ambivalents resultats.

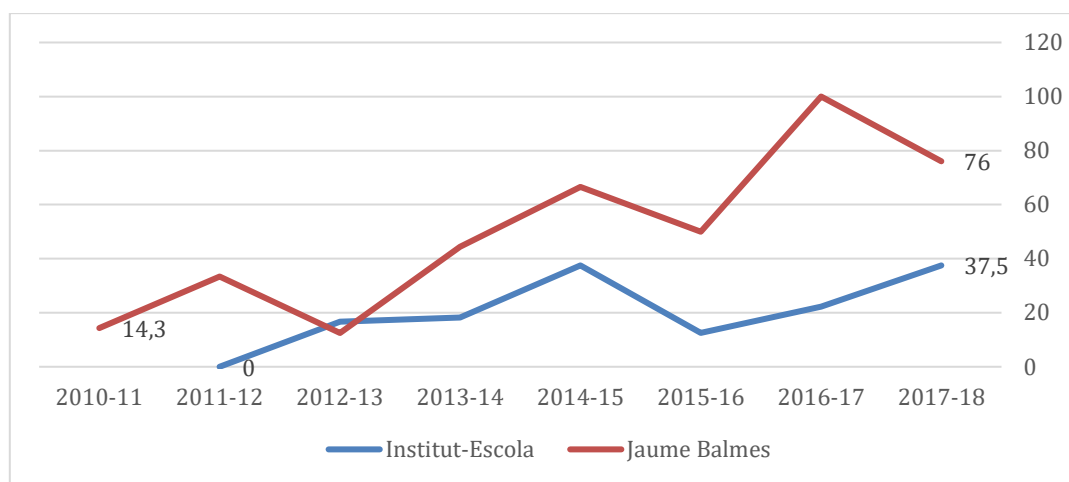
Recomanacions:

- ✓ Configurar una proposta que tingui en compte a la comunitat gitana com un col·lectiu rellevant.
- ✓ Trobar vies de comunicació amb la comunitat gitana que ajudin a resoldre conflictes educatius i veïnals.
- ✓ Promoure la participació de les famílies en el PEESC. Aquesta pot ser una oportunitat per diagnosticar necessitats i dissenyar itineraris professionals pels infants i joves que comptin amb l'aprovació i suport de les famílies.
- ✓ Adaptar la institució escolar a l'especificitat gitana i fidelitzar-la a aquesta.
- ✓ Lluitar contra l'estigmatització dels centres educatius del barri per poder superar les limitacions generades per la sobre representació d'un col·lectiu concret en els centres educatius.
- ✓ Diversificar els centres educatius perquè les característiques socioeconòmiques dels seus assistents siguin similars a les de Sant Cosme.
- ✓ Generar confiança en les famílies per reduir la fugida de les famílies del barri i que aquestes escolaritzin en els centres de Sant Cosme.
- ✓ Necessitat d'integrar la perspectiva i els aprenentatges del model educatiu específic generat a l'Institut-Escola El Prat per tal de dilucidar-ne el seu sentit a llarg termin en el si del PEESC.

I. Annex sobre els resultats de les proves de competències

Pel que fa a les proves de català, el percentatge d'alumnes que les supera, en el cas de l'Escola Jaume Balmes passa del 14,3% el curs 2010-11 al 76% el curs 2017-18, i en el cas de l'Institut-Escola passa del 0% el curs 2011-12 al 37,6% el curs 2017-18.

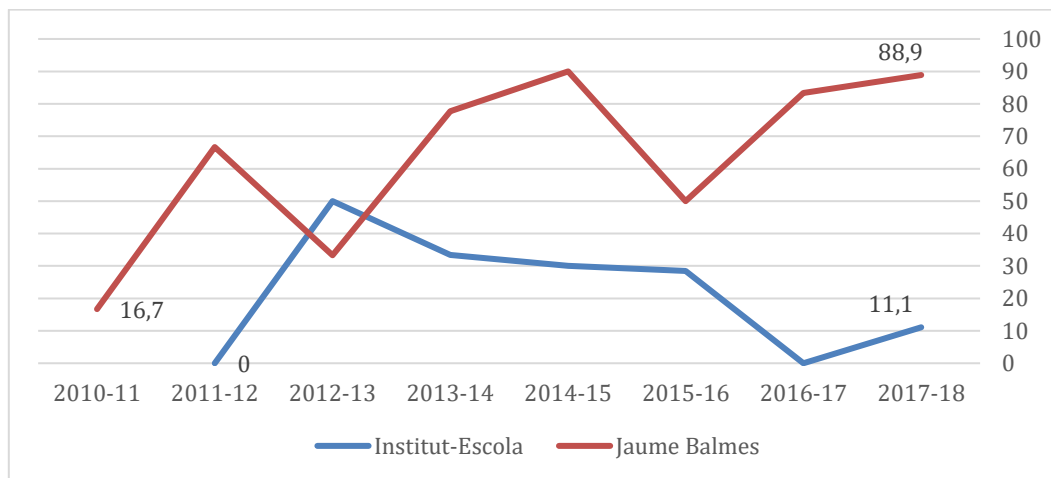
Gràfic 1: Percentatge d'alumnes que superen les proves de CB de Català. 6è. 2010-2018

Font: Dades proporcionades pels gestors del PEESC.

En el cas de les proves de castellà, si bé l'evolució també és positiva per l'Escola Jaume Balmes, no ho és tant per l'Institut-Escola. Mentre que en el primer cas el 16,7% dels alumnes superaven les proves el curs 2010-11 i el 88,9% ho feien el curs 2017-18, en el cas de l'Institut-Escola el curs 2011-12 aquest percentatge era del 0% i el curs 2017-18 era l'11,1.

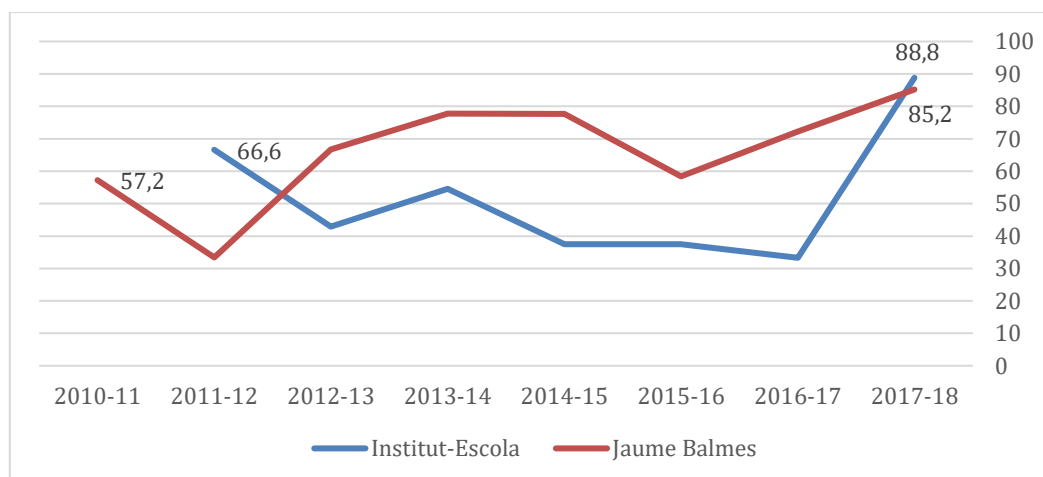
Gràfic 2: Percentatge d'alumnes que superen les proves de CB de Castellà. 6è. 2010-2018

Font: Dades proporcionades pels gestors del PEESC.

Finalment, en les proves de matemàtiques s'observa una tendència positiva en tots dos casos: el curs 2010-11 el 57,2% dels alumnes de sisè del Jaume Balmes superava les proves i el curs 2017-18 ho deia el 85,2%, mentre que en el cas de l'Institut-Escola el curs 2011-12 ho feia el 66,6% dels alumnes i el curs 2017-18 el 88,8%.

Gràfic 3: Percentatge d'alumnes que superen les proves de CB de Matemàtiques. 6è. 2010-2018

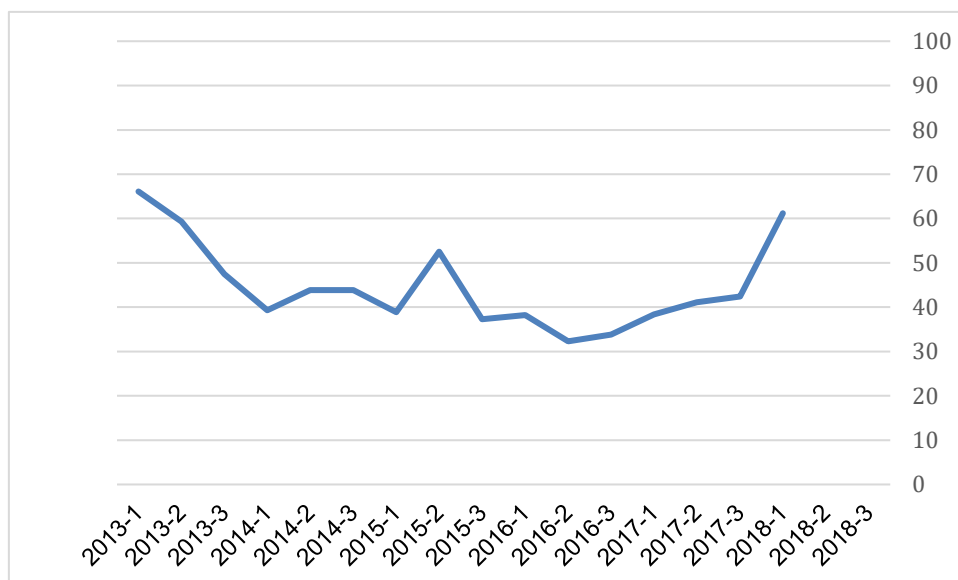
Font: Dades proporcionades pels gestors del PEESC.

II. Annex sobre dades d'absentisme

En aquest apartat exposem la sèrie històrica de dades d'absentisme disponibles l'Escola Jaume Balmes i l'Institut Escola El Prat. Amb aquest propòsit mostrem el percentatge d'alumnes que s'absenten cada trimestre en almenys un 25% de les jornades lectives.

Pel que fa a l'ESO, tan sols es disposen dades per l'Institut Escola El Prat. Aquestes mostren com l'absentisme és encara molt elevat, situant-se en el 61,19% en el primer trimestre del 2018, últim període pel qual es disposa de dades.

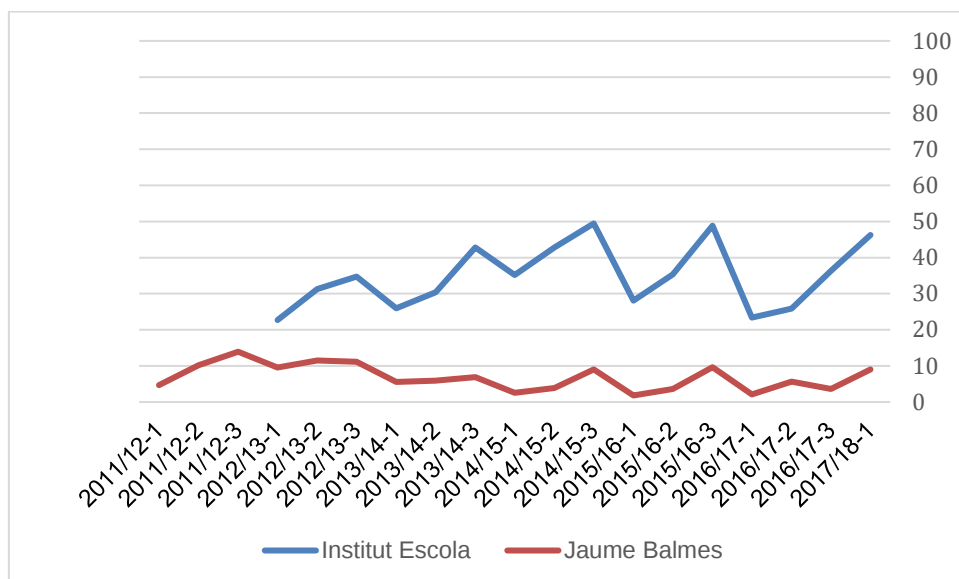
Gràfic 4: Percentatge d'alumnes que s'absenta més d'un 25% dels dies. ESO. Institut Escola El Prat. 2013-2018

Font: Dades proporcionades pels gestors del PEESC.

En el cas de l'educació primària, a l'Escola Jaume Balmes el percentatge d'absentisme mostra una tendència estable, que es manté des de l'any 2013 per sota el 10%, mentre que en el cas de l'Institut Escola mostra un comportament més volàtil, fluctuant entre el 20% i el 50% dels alumnes.

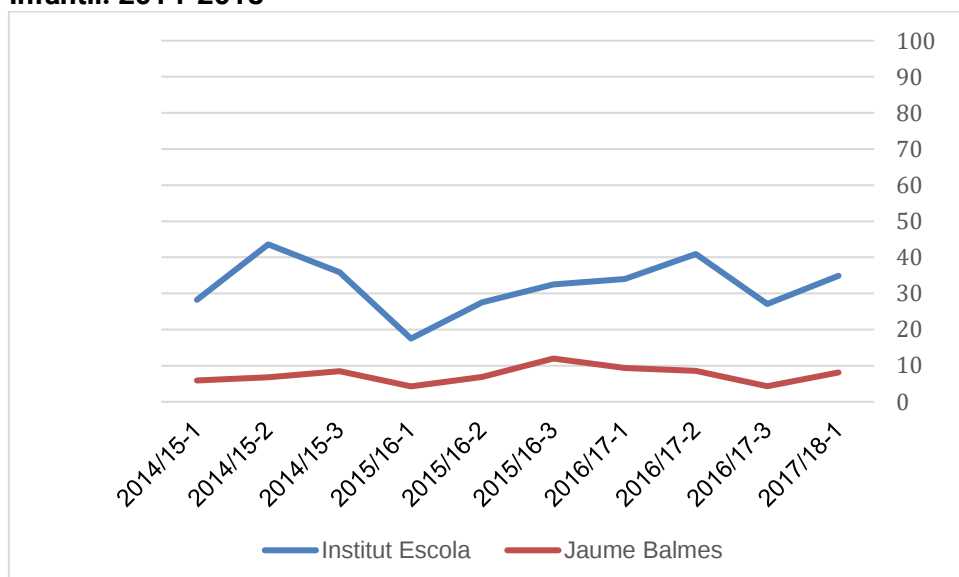
Gràfic 5: Percentatge d'alumnes que s'absenta més d'un 25% dels dies. Educació Primària. 2011-2018

Font: Dades proporcionades pels gestors del PEESC.

Finalment, pel que fa a l'educació infantil, un altre cop a l'Escola Jaume Balmes el percentatge d'absentisme mostra una tendència estable que es manté per sota el 10%, mentre que en el cas de l'Institut Escola aquestase situa en el 34,88% en el primer trimestre del curs 2017-18.

Gràfic 6: Percentatge d'alumnes que s'absenta més d'un 25% dels dies. Educació Infantil. 2014-2018

Font: Dades proporcionades pels gestors del PEESC.

III. Annex sobre una proposta de Jornada sobre el PEESC en la seva vessant comunitària

Una de les principals conclusions de l'avaluació qualitativa de la implementació del Pla Educatiu d'Entorn de Sant Cosme (PEESC) és el fet que encara hi ha un recorregut important pel que fa a l'activació i implicació dels agents comunitaris en el pla educatiu. És a dir, cal entomar accions dirigides a incloure els diversos agents del barri en les activitats dels centres educatius acollides al Pla. El present document realitza una proposta d'Investigació-Participació-Acció per donar resposta a aquesta necessitat.

Què és la Investigació-Participació-Acció?

Una de les formes més habituals per iniciar la implicació dels agents en una política o projecte comunitari és la que s'anomena Investigació Participació Acció (IPA). La IPA treballa a partir de la implicació directa de tots els agents socials clau relacionats amb un procés social concret, en el nostre cas el PEESC, amb la voluntat de definir grupalment consensos sobre quines són les propostes d'acció col·lectiva per tal de resoldre els principals problemes comuns.

En parlar de debat o deliberació grupal, ens referim al procés col·lectiu d'intercanvi d'opinions argumentades entre persones per prendre una decisió. En aquest procés, hi ha un esforç per entendre el punt de vista de l'altre i també per fer entendre per què un aspecte és important o no per a un mateix. El debat pot fer-nos pensar en un entramat a dues bandes, en el qual hi haurà un guanyador i un perdedor. Tanmateix, la deliberació persegueix augmentar el consens sobre les decisions finals o decidir-se per una política o acció determinada que sigui la suma o la creació de totes les parts.

Dit això, a continuació oferim una proposta de jornada participativa en el marc del PEESC que vol servir de model per l'activació i implicació progressiva dels diferents actors clau del pla educatiu amb la finalitat de que es defineixi un horitzó comú tant pel que fa a identificar els principals problemes educatius existents al barri com proposar solucions comunes per afrontar-les.

Proposta d'Investigació-Participació-Acció

La proposta preveu la participació de quants més actors millor, incloent a l'administració local i de la Generalitat, escoles i agents comunitaris (entitats culturals, associacions de veïns...), amb la voluntat que aquest esquema es pugui consolidar com a una jornada anual (o bi-anual, segons convingui) de reflexió estratègica de tots els agents implicats en el PEESC.

La duració de la jornada equival a mig dia (quatre o cinc hores aproximadament) a celebrar durant un dia en què s'asseguri l'assistència del màxim nombre d'actors implicats en el PEESC. La dinamització es pot portar a terme tant per una entitat externa especialitzada en processos de deliberació, com internament per professionals de l'administració amb experiència en la dinamització de processos participatius.

L'estructura de la jornada es divideix en tres grans etapes: l'obertura institucional, el treball per grups temàtics i el tancament. A continuació les descrivim:

1) Obertura institucional

La primera etapa pretén presentar la finalitat de les jornades de treball conjunta des d'una perspectiva institucional (agent impulsor). La idea principal a transmetre és la necessitat de reactivar la participació comunitària de quants més agents millor en el marc del PEESC, com a instrument i estratègia conjunta per afrontar els principals problemes educatius del barri.

En aquesta fase també caldrà presentar els quatre eixos de treball que hauran de guiar la jornada: reorientació dels objectius del PEESC, governança, recursos i comunitat. Per això pot ser útil fer ús dels principals resultats de l'avaluació qualitativa del PEESC.

2) Treball per grups temàtics

La segona etapa té el propòsit de constituir quatre grups de treball per elaborar consensos al voltant dels quatre eixos de treball esmentats. Per això es dividirà els participants en quatre grups, cadascun dels quals comptarà amb un dinamitzador.

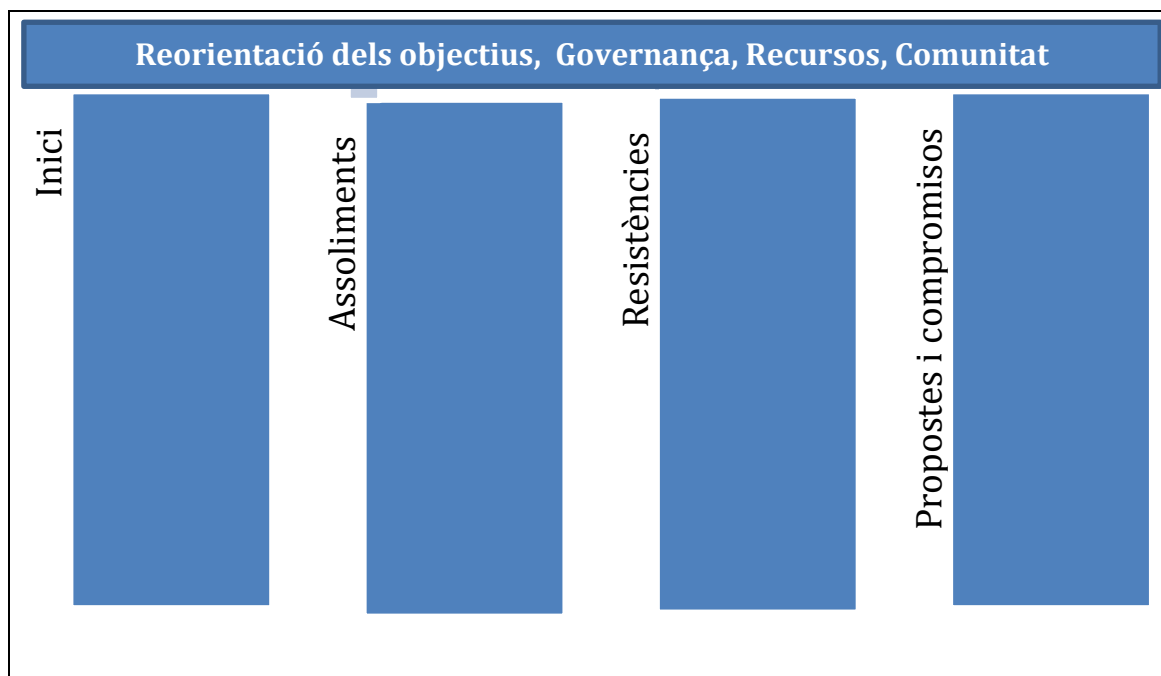
Grups de treball i perfil dels participants:

- **Grup 1 - Reorientació dels objectius:** Tots els perfils.
- **Grup 2 - Governança:** Les direccions dels centres, docents i professionals dels centres educatius, professionals d'altres serveis i responsables municipals.
- **Grup 3 - Recursos:** Professionals dels centres educatius i dels diferents serveis municipals.
- **Grup 4 - Comunitat:** Veïns i veïnes, representants d'entitats socials, professionals, etc.

Un cop constituïts els grups de treball, s'aconsella que la dinàmica interna s'estructuri segons quatre nuclis de discussió:

- **Inici:** Com era la situació a l'inici del PEESC?
- **Assoliments:** Quins assoliments s'han aconseguit en l'àmbit de treball?
- **Resistències:** Quins aspectes es percep que bloquegen el canvi en la direcció desitjada.
- **Propostes i compromisos:** Quines propostes de canvi són prioritàries i quins compromisos es poden adquirir.

Figura . Nuclis de discussió

3) Tancament

Finalment, es tanca la jornada amb una posada en comú de forma plenària on cada grup de treball doni a conèixer a la resta dels assistents les principals conclusions de treball i properes passes a emprendre.

IV. Annex metodològic de l'avaluació

L'avaluació és encarregada a Ivàlua i aquesta es proposa fer una immersió pel que al disseny i de la implementació del PEESC mitjançant les tècniques qualitatives. Per tant, a partir d'una revisió de l'organització del projecte i dels seus integrants amb l'ajuda de l'Ajuntament d'El Prat s'idea un reguitzell d'entrevistes i dos grups de discussió, que representen la complexitat social del PEESC, per esbrinar i copsar els subreptícis implícits dels fenòmens socials. Els informants s'han escollit per mostreig per representativitat teòrica en la que hi hagués la perspectiva de l'administració local, els centres educatius, la Generalitat de Catalunya i, finalment, les famílies i entitats veïnals del barri de Sant Cosme. La llista finals d'entrevistats ha estat consensuada amb els gestors del PEESC.

A continuació es presenten les característiques més bàsiques de les entrevistes i els grups de discussió realitzats. En quant l'àmbit de referència, el codi "centres educatius" es concreta en aquells actors relacionats amb els centres educatius que porten a terme l'activitat educativa a Sant Cosme, "Departament d'Ensenyament" a actors relacionats amb la institució que fa referència, i per acabar, Ajuntament fa referència als actors que desenvolupen la seva tasca dins de les funcions de l'Ajuntament d'El Prat.

Taula 3: Entrevistes realitzades

Entrevistats	Àmbit
E1	Centres educatius
E2	Centres educatius
E3	Centres educatius
E4	Departament d'Ensenyament
E5	Ajuntament
E6	Ajuntament

Taula 4: Grups de discussió realitzats

Grups de discussió	Participants	Àmbit
GD1	9	Centres educatius
GD2	7	Comunitari

Les diferents entrevistes i grups de discussió s'han transcrit literalment i han estat analitzades mitjançant el programa de tractament de dades textuais

AtlasTi. L'enfocament de l'anàlisi ha estat l'anàlisi temàtic amb la voluntat de capturar aquells aspectes emergents i propis dels discurs dels informants clau. En tot els casos s'ha partit d'un guió temàtic semiestructurat que s'inclou a continuació:

Avaluació dels PEESC

Guió d'entrevistes agents clau

Objectius de l'entrevista:

- Situar-nos en els antecedents i el moment actual del PEESC
- Definició i situació actual de la problemàtica a la que el programa dona resposta (necessitats emergents).
- Identificació dels aspectes que han i que no han funcionat
- Identificació d'aprenentatges i propostes com a base pel disseny de la nova estratègia d'abordatge del PEESC i que s'inclourà en el proper conveni.

A) Visió del PEESC

Segons conveni, els principals objectius són: 1) Reduir absentisme i reduir l'abandonament escolar 2) Millorar qualitat del servei educatiu; 3) Millorar inserció laboral alumnes que finalitzen ESO i la continuïtat en els estudis; 4) Millorar imatge dels centres del barri; 5) Recuperar confiança de les famílies en el conjunt de centres i aconseguir que l'alumnat representi l'heterogeneïtat del barri

1. Quines considera que són les principals problemàtiques a les que el PEESC dona resposta?

Preguntar si la distribució urbanística del barri incideix en l'escolarització, i si això és rellevant per entendre la problemàtica a la que dona resposta el PEESC.

2. Com considera que ha evolucionat aquesta problemàtica en els darrers anys de funcionament del PEESC?
3. Com definiríeu l'objectiu del PEESC?
4. A banda dels objectius definits pel conveni... trobaríeu a faltar algun altre objectiu? Creus que n'hi ha algun que requereixi d'alguna reformulació?
5. Quin paper i funcions desenvolupa l'entitat a la qual vostè representa en el PEESC?

B) Actors i governança

Hi ha una Comissió de Direcció i Seguiment formada per Ajuntament, Dep. Educació. Tindrà funcions de fixar objectius, fer seguiment, avaluar, aprovar plans estratègics,

redefinir... Presidida per la Direcció dels Serveis Territorials del Baix Llobregat, i co-presidida per l'alcalde del Prat

Comissions participatives: d'escolarització, educació al llarg de la vida, alfabetització i "repensem el PEESC".

Material de suport: Sociograma amb tots els actors i espais de treball.

6. Quins són els agents més rellevants que participen o es veuen involucrats en el PEESC? Quin rol desenvolupa cadascun d'ells?
7. Com valoreu el seu grau de proximitat/ suport i el tipus de relació que mantenen amb el PEESC? (estratègia compartida, col·laboració puntual, negociació, resistència...)
8. Com es relacionen i s'organitzen aquests agents? (canals i dispositius de representació o participació, nivells de jerarquia i responsabilitat)
9. Hi ha altres agents rellevants que creieu que caldria implicar (p.e. A.VV)? Quin rol haurien de tenir?
10. Quins espais de treball existeixen? Quins són els seus propòsits? Qui els lidera i qui hi participa?
11. Com es dissenyen les accions i estratègies del PEESC? Com es prenen les decisions? Quina valoració en fa?
12. Considera que la forma organitzativa actual és la més adient per abordar els objectius? Caldria incorporar formes alternatives d'organització alternatives a les vigents?

C) Activitats i recursos

Recursos (segons conveni) que aporta el Dep d'Educació:

- **Director de projecte** (nomenat pel Departament d'Educació), que realitza la direcció tècnica dels equips. + **Equip estable** del Departament d'Educació com a agent de suport i assessorament al desenvolupament del pla.
- Un **promotor/a escolar**.
- **Tècnic/a d'Integració Social** a tots els centres d'ensenyament obligatori.
- Un **insertor/a laboral** (Orientadora Professional Formativa) adreçat a joves de l'IES i mares d'alumnat que participin als espais familiars o a l'AFA.
- Garantir sistema d'accés a mestres i professors de manera que estiguin implicats voluntàriament. Vetllar per estabilitat en les plantilles.

Recursos (segons conveni) que aporta l'Ajuntament del Prat:

- **Educador social d'atenció primària** com a referent a cada centre educatiu de l'etapa obligatòria
- Programa d'**activitats esportives** i educatives en horari extraescolar

- **Espai d'atenció a la petita infància** i famílies als dos centres escolars.

*2011: es substitueix el director del PEESC per la inspecció, assumint la tasca com una més en el marc de les seves funcions.

13. Quines són les activitats més emblemàtiques del PEESC? Quines creu que haurien de ser?
14. En quines estratègies l'entitat a la que vostè representa està participant en el marc del PEESC? Quin paper hi desenvolupa?
15. Quines estratègies considera que gaudeixen de major consens al barri?

D) Balanç

16. Quins entrebancs o dificultats s'han trobat en el desplegament del PEESC i com els han tractat de superar?
17. Han trobat a faltar algun recurs o tipus de recolzament?
18. Què modificaria de la planificació o implementació el PEESC?
19. Quins són els aspectes que millor han funcionat i que caldria conservar en la nova estratègia del PEESC?

E) Futur: propostes de millora

20. Quins creu que són els principals aprenentatges del PESCE? Què caldria millorar, ajustar, rectificar... ?
 21. Quins elements (actuacions, estratègies, recursos...) creu que hauria d'incloure la nova estratègia del PEESC?
 22. La implicació, la formació la participació en el PEESC dels diferents professionals i docents que hi treballen en el barri. Com podem ampliar el grau de participació, compromís ?
-